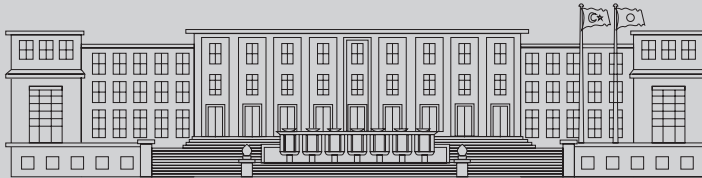

Fotoğraflarla
ETNOGRAFYA'DAN
ANITKABİR'E

Fotoğraflarla
ETNOGRAFYA'DAN
ANITKABİR'E

FOTOĞRAFLARLA
ETNOGRAFYA'DAN ANITKABİR'E

YAYIN SAHİBİ
TBMM adına Mehmet Ali KUMBUZOĞLU

HAZIRLAYAN
Muammer Bedii TAYLAK

EDİTÖR
Naciye UÇAR BAŞARAN

GRAFİK TASARIM
Uluslararası Piri Reis Kültür Ajansı
Ankara, 2021

TEŞEKKÜR
Serap TAYLAK
Şekerbank T.A.Ş.
Anıtkabir Komutanlığı
TBMM Kütüphanesi

Kitabın gözden geçirilmiş bu baskısı TBMM
Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı tarafından
yayına hazır hâle getirilmiştir.

ISBN: 978-605-2089-45-3
TBMM Basımevi - 1. Baskı Kasım 2021

İÇİNDEKİLER

- 7 Takdim
- 9 İkinci Baskı Hakkında
- 10 Sunuş (Muammer Taylak)
- 11 10 Kasım 1938
- 12 Atatürk'ün Ölümü ve Ankara'ya Son Yolculuğu
- 13 Atatürk'ün Aziz Naaşı Ankara'da
- 26 Etnografya Müzesi
- 30 Anıtkabir Düşüncesi
- 31 Anıtkabir'in Yerinin Seçimi
- 34 Rasattepe (Anittepe) Tarihçesi, Rasattepe'nin Kamulaştırılması
- 37 Anıtkabir Proje Yarışması
- 45 Anıtkabir Projesinin Seçimi
- 46 Anıtkabir'in Temelinin Atılışı
- 59 Anıtkabir'in İnşaatı ile İlgili Görüntüler
- 85 Günümüzde Anıtkabir
- 88 Türk Erkekleri
- 90 Türk Kadınları
- 93 Aslanlar
- 108 Etnografya Müzesi'nden Anıtkabir'e
- 200 Atatürk'ün Aziz Naaşı Ebedî İstirahatgâhında
- 206 Muammer Taylak (Öz Geçmiş)
- 207 Kaynakça

Prof. Dr. Mustafa ŞENTOP
Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

TAKDİM

Gazi Meclisimizin ilk başkanı ve Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü vefatının 83., Etnografya'dan Anıtkabir'e naklinin ise 68. yıldönümünde minnet ve saygı ile anıyoruz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak Gazi Meclisimizin açılışının 100. yılını kutladığımız 2020 yılı içerisinde İstiklal Savaşı'mızın başkomutanı ve ilk Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatıyla ilgili çok kıymetli bilgi ve belgeleri ihtiva eden "Belgelerle Dolmabahçe'den Etnografya'ya" kitabını yayımlayarak veda töreninin ilk kısmı ile ilgili mühim bir eseri kamuoyunun istifadesine sunmuştuk. Bu yılın 10 Kasım'ında da veda töreninin ikinci kısmı olan ve nakil sürecini içeren "Etnografya'dan Anıtkabir'e" isimli elinizdeki eseri hazırlayarak kamuoyunun istifadesine sunuyoruz.

Anıtkabir'in yapımına kadar geçen 15 yıllık süre içerisinde yapılan çalışmaları ve Atatürk'ün naaşının Anıtkabir'e naklini konu edinen çalışma, Mustafa Kemal Atatürk'e yakışır bir anıt mezar inşa etmek için yapılan çalışmaların özetlendiği bir belge niteliğindedir.

Kurulan özel komisyonlar marifetiyle yürütülen süreçte önce yer konusu tartışılmış; her ne kadar defin yeri konusunda bir vasiyeti yok ise de Trabzon Milletvekili Yüksek Mühendis Mithat Aydın'ın önerisi ile Rasattepe seçilmiş ve Ankara'ya hâkim konumda olması sebebi ile de bu öneri kabul görmüştür. Daha sonra uluslararası bir yarışma düzenlenmiş ve yarışmaya katılan 47 proje arasından 3 tanesi ödül vermeye layık bulunmuştur. Jüri bu üç proje arasından yarışma şartnamesinde kendilerine tanınan tercih hakkını kullanarak Türk Mimarlar Ord. Prof. Emin Onat ve Prof. Orhan Arda'nın eserini kabul etmiştir. 18 Kasım 1943 tarihinde Bakanlar Kurulu'nun uygulamaya karar verdiği proje ile başlayan süreç, 10 Kasım 1953 tarihinde naaşın geniş katılımlı bir törenle Anıtkabir'e nakli ile son bulmuştur.

Gazi'ye vedanın ikinci kısmını konu alan çalışmayı özel kılan husus, yazarının bizzat kendi tanıklığı ve fotoğrafları ile hazırlanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu kıymetli çalışmanın ilim ve fikir dünyamız için faydalı ve hayırlı olmasını diliyorum. Bu vesileyle başta Meclisimizin ilk başkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere istiklalimize, hürriyetimize, millî ve manevi değerlerimize hizmet etme bahtıyarlığına erişen bütün devlet adamlarımızı, ayrıca bu uğurda canlarını feda eden aziz şehitlerimizi ve gazilerimizi bir kere daha minnet ve şükranla yâd ediyorum.

Prof. Dr. Mustafa ŞENTOP
Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

İKİNCİ BASKI HAKKINDA

Gazi Meclisimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ü, vefatının 83. yıl dönümünde saygı ve minnetle anıyoruz.

Geçtiğimiz yıl Gazi Meclisimizin 100. yıl dönümünde, ilk Cumhurbaşkanımız Atatürk'ün naaşının Dolmabahçe'den Etnografya Müzesi'ne naklini konu alan bir kitap yayımlamış, Etnografya'dan Anıtkabir'e nakli konusunda ise 2021 yılı içerisinde bir çalışma yaparak okuyucunun istifadesine sunmayı amaçlamıştık.

Konu ile ilgili yapılmış çalışmaları araştırırken merhum gazeteci-yazar Muammer Taylak'ın genç bir gazeteci iken tanık olduğu ve ölümsüzleştirdiği fotoğrafları kullanarak hazırladığı kitabına ulaştık. Yazarın 1998 yılında yayımladığı bu değerli kitabının ikinci baskısını yapma düşüncesi ile merhumun eşi Serap Taylak Hanımefendi'ye ulaştık. Kendisi, kitabın TBMM yayınları arasında yer almasının Taylak ailesi için bir onur vesilesi olacağını; kitapla ilgili belge ve fotoğrafların bir kısmının kopyalarını Anıtkabir Komutanlığına verdiğini ve elindeki orijinal belgelerin yayın haklarını bedelsiz olarak Kurumumuza devredeceğini ifade etti. Anıtkabir Komutanlığı ile yürüttüğümüz temaslar sonrası dijital kopyaları alarak çalışmada faydalandık. Birincil kaynak olarak ise merhumun eşinden aldığımız negatifleri kullandık.

İlk basımından 23 yıl sonra okuyucu ile buluşturduğumuz eserin hazırlık aşamasında, bazı fotoğraflarda zamana bağlı ve tamiri mümkün olmayan bozulmalar fark ettik. Bunları olduğu gibi kullanmak yerine, yazarın eşinden aldığımız orijinal fotoğraflar içerisinden akışı bozmayacak kareleri seçerek yeni basımda onları kullanmayı tercih ettik. Böylece ilk basımda olmayan fotoğraflara da yer vermiş olduk. Kasım 1938'deki veda töreninde çekilen anonim fotoğraflar için ise TBMM Koleksiyonu'nda bulunan cenaze albümünden yararlandık.

Yazarın kendi gözünden Atatürk'e vedasını sade ve yalın bir şekilde anlattığı bu yayını Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı olarak okuyucu ile buluşturmanın mutluluğu içindeyiz. Eserin istifadeli olmasını temenni ederiz.

Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı

SUNUŞ

Atatürk'ün aziz naaşının 15 yıl gibi uzun bir süre korunduğu Etnografya Müzesi'ndeki "geçici kabrinden alınıp, ebedî istirahatgâhına "Anıtkabir"e, bir başka deyim ile toprağa verilmesine ilişkin tüm törenlere şahit olmuş ve ayrıca bu tarihî olayları fotoğraflamış şanslı bir gazeteciyim. Cumhuriyet'in 75'inci, yaşadığım ve resimlediğim bir başka tarihî olayın 45'inci yıl dönümü gibi büyük anlam taşıyan bu tarihî günlere sahip arşivimi, kamunun bilgi ve takdirlerine sunmayı bir görev bildim.

Saygılarımla

Muammer Bedî TAYLAK

Gazeteci-Yazar 10 Kasım 1998 Ankara

"Merhum eşim gazeteci-yazar Muammer TAYLAK'ın canlı tanıklığına ve kişisel arşivine dayanarak hazırladığı ve "o anı yaşamak bana Allah'ın bir lütfüydu" diye bahsettiği o günü anlatan bu kitabın TBMM yayınları arasında yer alması, ailemiz için bir onur vesilesidir. 1998 yılındaki ilk baskısından 23 yıl sonra tekrar yayımlanması için gayretlerini esirgemeyen TBMM Başkanı Sayın Mustafa ŞENTOP'a, kendim, çocuklarım ve eşimin aziz hatırası adına teşekkürü bir borç bilirim. "

Saygılarımla

Serap TAYLAK

■ 10 Kasım 1938

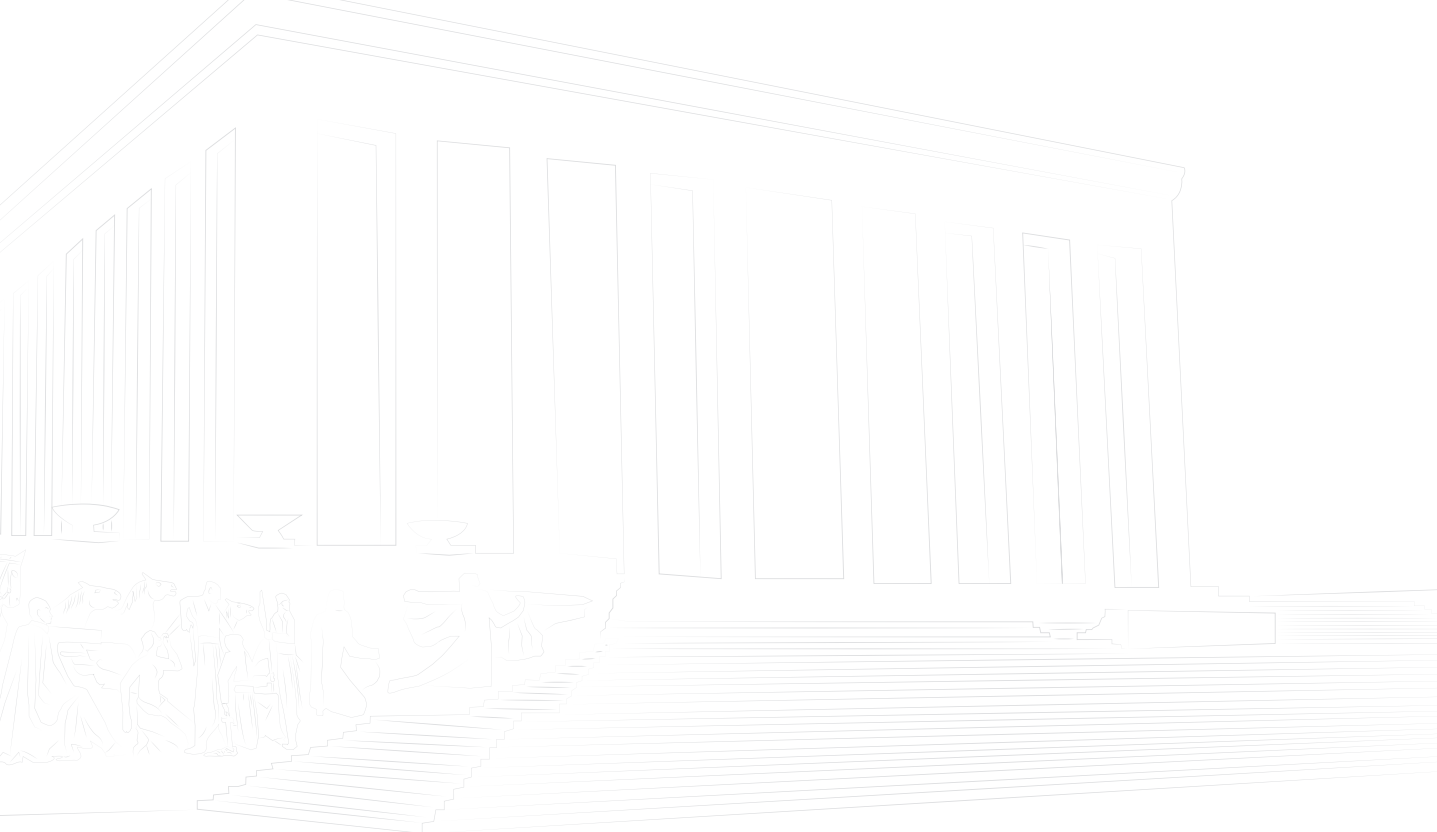
Atatürk; saat 09.05'te İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda vefat etti.

Müdavi ve müşavir tabiplerin verdiği son rapor:

“Reisicumhur Atatürk'ün umumi-hâlinde, vahameti dün gece saat 24.00'te neşredilen tebliğden sonra her an artarak bugün, 10 ikinci Teşrin (Kasım) 1938 Perşembe günü saat dokuzu beş gece Büyük Şefimiz derin koma içinde terki hayat etmişlerdir.

Müdavi Tabipler: Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp, Prof. Dr. Mim Kemal Öke, Dr. Nihat Reşat Belger.

Müşavir Tabipler: Prof. Dr. Akil Muhtar Özden, Prof. Hayrullah Diker, Prof. Dr. Süreyya Hidayet Serter, Dr. M. Kâmil Berk, Dr. Abravaya Marmal.”

ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜ VE ANKARA'YA SON YOLCULUĞU

“... Artık son anlarını yaşadığı belli oluyordu. Doktorlardan biri ağlıyor, öteki ikisi ayaklarını ovuyorlardı. Hasan Rıza, Kılıç Ali ve İsmail Hakkı, asker gibi yatağının ayak ucunda hazır ol vaziyetinde duruyorlardı. Hasan Rıza, Kılıç Ali'ye: “Bak, dedi. Bir tarih parçası ölüyor.” Yüzünde hiç renk kalmamıştır. 10 Kasım 1938 sabahı saat dokuzu biraz geçte, gözlerini açtı. Bu gözler bir an içinde yine her zamanki ışığıyla, kendini bilmeden, çevresindekilere doğru parıladı, sonra kapandı. Baş yastığın üzerine düştü. Kemal Atatürk ölmüştü.”¹

İstanbul neye uğradığını anlamamış gibi acı bir sessizliğe gömülmüştü. Çocuklar başlarındaki fiyonkları, kordelaları çıkardılar. Sokaklarda kadınlar ağlıyor, Ata'nın siyah tüllere bürünmüş resimleri önünde dua ediyorlardı. Naaşı tahnit edilerek merasimle Dolmabahçe Sarayı'ndaki muayede salonunun, avizeleri söndürülmüş yaldızlı kubbesi altına konuldu. Abanoz ağacından yapılmış tabutu Türk bayrağına sarılmıştır. Tabutu altı meşale aydınlatıyor; kara, deniz, hava kuvvetlerinden dört subay yalın kılıç, katafalkın çevresinde nöbet tutuyorlardı. Üç gün, üç gece böyle kaldı. Bu süre içinde yüz binlerce İstanbullu, bitip tükenmez bir insan seli hâlinde, önünden sessizce, saygı ile eğilerek geçiyor, yavaş sesle, “Ata”m, “Ata”m diyerek, ölmüş Ata'ları için dualar mırıldanıyorlardı.

Son gece, sabaha kadar sokaklarda kaldılar. Uzun cenaze alayını görebilmek için kaldırımları doldurmuş, ağaç dallarına çıkmış, camilerin kubbelerine, minarelerine tırmanmışlardı. Kız kardeşinin ısrarıyla kılınan cenaze namazından sonra, tabut erlerin çektiği bir top arabasına yerleştirildi ve alay saray rıhtımından ağır ağır yola çıktı, arkasında, kadife yastık üzerinde bir tek madalya, İstiklal Madalyası'nı taşıyan bir subay yürüyordu. Alay, Chopin'in Ölüm Marşı'na ayak uydurarak Galata Köprüsü'nden geçti. Tabut önce bir muhribe, oradan da Sarayburnu açıklarında bekleyen Yavuz'a kondu. Başka milletlerin, kısa bir süre sonra birbirlerine karşı savaşa girecek olan gemileri de Yavuz'un yanında yer almışlardı. Bunların arasında son padişahı sürgüne götürmüş olan Malaya da vardı. Toplar selam atışlarını yaptıktan sonra,

¹ Kılıç Ali, Atatürk'ün Son Günleri, İstanbul, Sel Yayınları, 1955, s. 86-87

gemiler Yavuz Boğaz'dan çıkıp yavaş yavaş Marmara'ya açılıncaya kadar ona eşlik ettiler, oradan ayrıldılar.

Atatürk Ankara'da toprağa verilecekti. Tabut o akşam İzmit'te beyaz Cumhurbaşkanlığı treninde, Atatürk'ün özel kompartımanına yerleştirildi; çevresinde yine altı meşale yanıyor, yalın kılıç dört subay nöbet tutuyorlardı. Işıksız tren, gecenin içinde ağır ağır yol alırken, yalnız onun kompartımanı ışıklı bir dikdörtgen hâlinde Anadolu'nun sonsuz kırlarına doğru ilerliyordu. Yol üzerinde biriken binlerce köylü treni bekliyor, Ata'larının son geçişini görmek istiyorlardı. Meşalelerini sallıyor ve ellerindeki azıcık petrolü yere dökerek tutuşturuyorlardı, toprağından yeni bir Türk milleti yaratmış olduğu ana vatana dönüş yolunu ışıklandırmak için.”²

■ ATATÜRK'ÜN AZİZ NAAŞI ANKARA'DA

Atatürk'ün aziz naaşı 20 Kasım 1938'de Ankara'ya getirildi. Ankara Garı'nda büyük bir törenle karşılandı. Top arabasına alınan naaşı, merasim alayı eşliğinde, İstasyon Caddesi'ni takiben, Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde hazırlanmış olan katafalka konuldu. Generallerin saygı nöbeti tuttuğu katafalkın önünden önce devlet erkânı, sonra kordiplomatik saygı geçidinde bulundu. Bunları cenaze töreni için Ankara'ya gelen yabancı askerî şeref kıtalarının resmî geçitleri takip etmiştir.

Yapılan bu törenlerden sonra binlerce Ankaralı, Aziz Atatürk'ün naaşının bulunduğu katafalkın önünden saygı, sevgi ve gözyaşları içinde sel hâlinde aktı...

Katafalkta bir gün kalan naaş, 21 Kasım 1938 günü buradan alınarak yine büyük bir tören ile Etnografya Müzesi'ndeki katafalka taşındı. Böylece halkın daha uzun bir süreli ziyaretine imkân sağlandı. 31 Mart 1939'da katafalktan alınan naaş, bu müzede mermerden hazırlanan geçici kabre konuldu.

² Lord Kinross, Atatürk, *Bir Millet'in Yeniden Doğuşu*, İstanbul, Sander Kitabevi, 1966, s. 750-752

11.11.1938

Dolmabahçe Sarayı'nda generaller nöbet tutarken

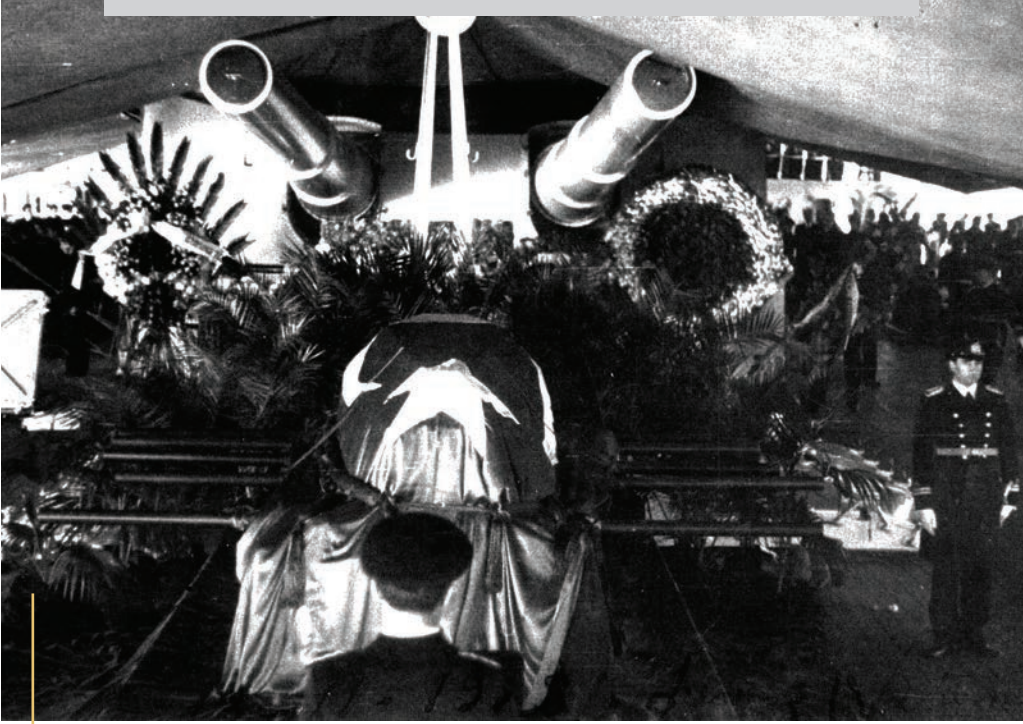

Atatürk, yıllarca çeşitli vesileler ile kendisini konuk eden ve onunla şereflenen Dolmabahçe Sarayı'na ebediyen veda ederek ayrılıyor.

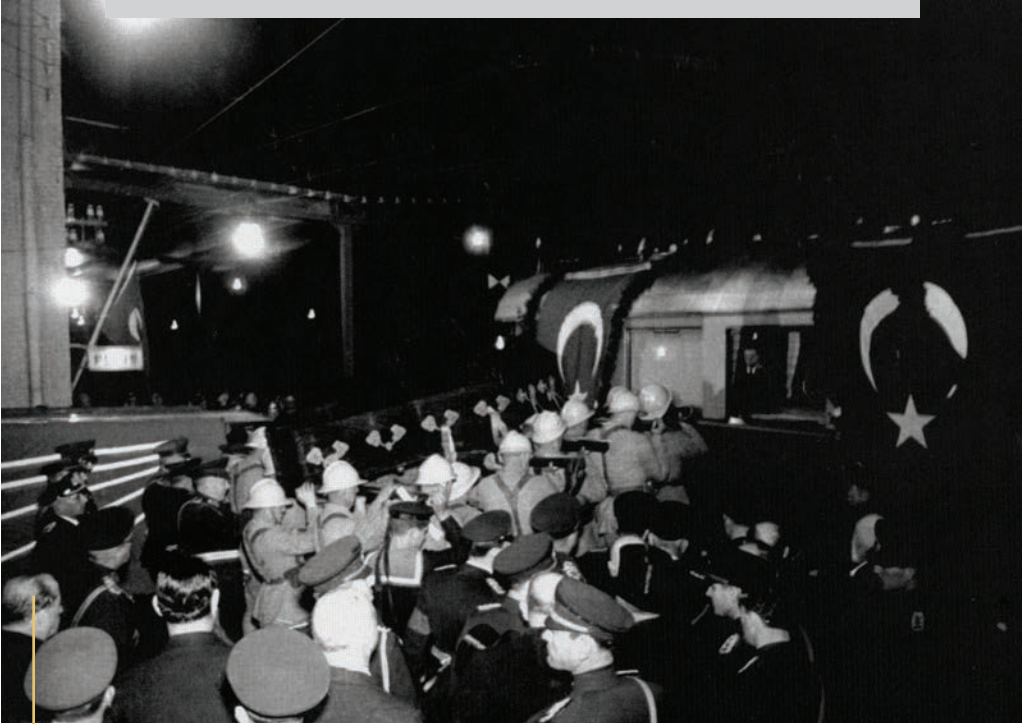

19.11.1938

Yavuz'un güvertesinde

19.11.1938

Naaş İzmit'te trende

20.11.1938

Ankara'ya geliş

20.11.1938

Meclis önünde katafalkta

21.11.1938

Muvakkat kabre gelirken

ETNOGRAFYA MÜZESİ

Macar Türkoloğu Meszoruş'un önerisi ile, Türk kültür mirasını içeren Anadolu halk sanatının ve etnografik eşyaların sergilenebileceği bir "Millî Müze" kurulması düşüncesinin ağırlık kazanması üzerine, 1924 ve 1925 yıllarında Celal Esad (Arseven) ve Halil Ethem (Eldem) başkanlıklarında iki kurul, bulabildikleri bu alandaki eski yapıtları toplamaya başlamışlardır.

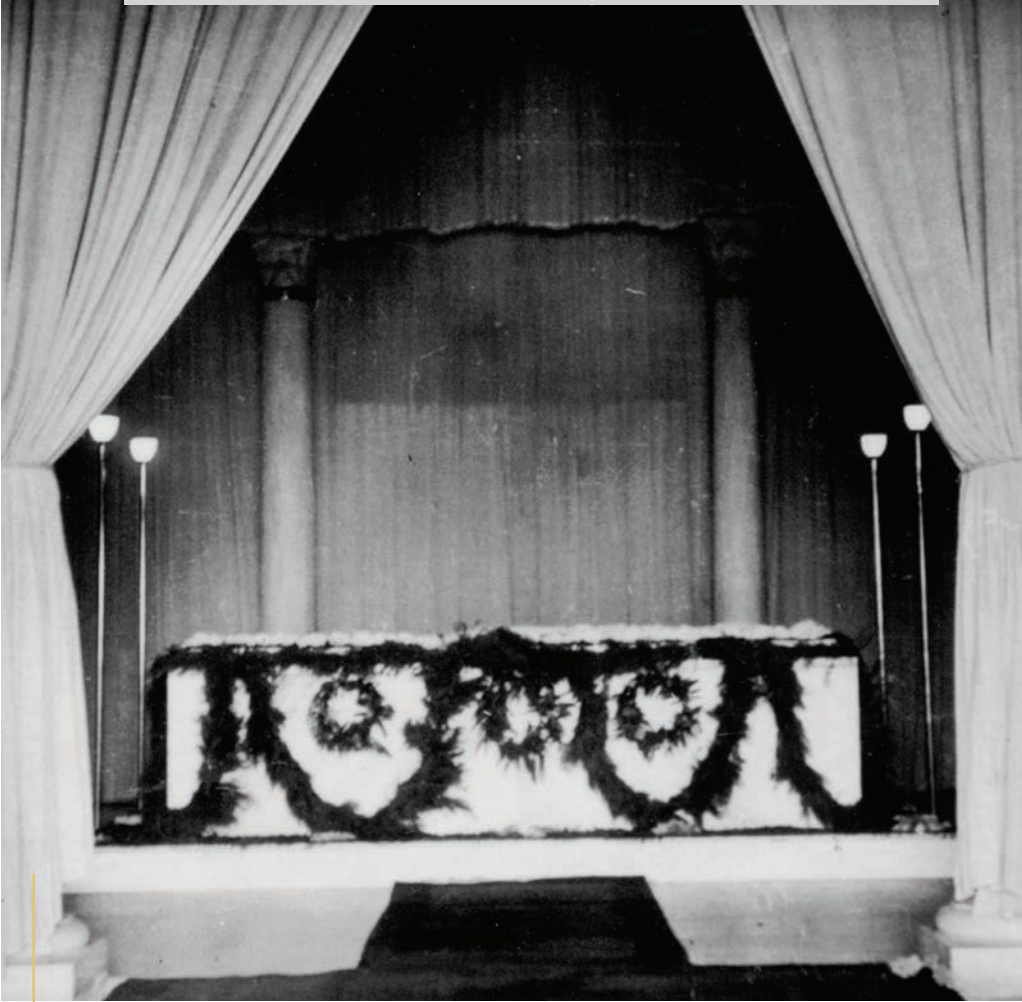
15 Kasım 1925 tarihli Bakanlar Kurulu kararı gereği Ankara'da eski bir mezarlık alanı olan Namazgâh Tepesi, zamanın Vakıflar Genel Müdürlüğüne Millî Eğitim Bakanlığına tahsis edilmiş, Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu da müze binasının tasarımını yapmıştır. 1925 yılını kapsayan yapımın tamamlanması üzerine, Hamit Zübeyr Koşay müzenin ilk müdürü olarak atanmıştır.

15 Nisan 1928'de Türkiye'ye gelmiş olan Afgan Kralı Amanullah Han'ın burayı ziyaret etmesi söz konusu olunca, Mustafa Kemal Paşa gerekli bilgileri aldıktan sonra açılışın bir an önce yapılması emrini vermiştir. Bunun üzerine 18 Temmuz 1930'da müze halka açılmıştır. Bazı yayınlara göre ise açılış 1932 yılında olmuştur.

1938'e kadar bu görevi yürüten müze, o yılın 21 Kasım'ından 10 Kasım 1953'e kadar da Atatürk için geçici kabir olarak hizmet vermiştir.³

³ Nejat Akgün, *Burası Ankara*, Ankara, Ankara Kulübü Yayınları No. 3, 1996 s. 410

Atatürk'ün aziz naaşı, Anıtkabir'deki ebedî istirahatgâhına tevdi edilinceye kadar tam 15 yıl Etnografya Müzesi'nde “geçici kabir” olarak kabul edilen ve yüksek mimar Hüsnü Tümer tarafından yapılmış olan mermer lahitte kalmıştır.

Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, TBMM Başkanı Refik Koraltan, Başbakan Adnan Menderes ve Bakanlar Kurulu Üyeleri, 10 Kasım'da ve tarihî önemli günlerde Atatürk'ün Etnografya Müzesi'ndeki geçici kabrini ziyaret ederek saygı duruşunda bulunmuşlar ve mozoleye çiçek koymuşlardır.

TBMM Başkanı Refik Koraltan ve Başbakan Adnan Menderes mozoleye çiçek koyarken

ANITKABİR DÜŞÜNCESİ

Ulu Önder Atatürk, Türk milletinin bağımsız ve millî egemenliğe dayanan demokratik bir devlet anlayışı içinde yaşaması için yürüttüğü mücadelesinde, milleti ile bütünleşerek başarıya ulaşmıştır.

Türk yurdunu işgal eden düşmana karşı, vatanın bağımsızlık ve bütünlüğünü milletin azim ve kararının kurtaracağını çok sevdiği milletine aşıl原因an Atatürk, bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmayı başarmış, Türkiye Cumhuriyeti'ni çağdaş uygarlığa götüren yenileşme yolunda Türk milletine layık inkılapları gerçekleştirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 15'inci yılında hastalığı ağırlaşarak, 10 Kasım 1938'de Dolmabahçe Sarayı'nda ebediyete intikal etmiştir.

Atatürk, kendisi için bir mezar yaptırmadığı gibi, gömüleceği yer için de vasiyette bulunmamıştır.

*1923 yılında bir sohbet sırasında Atatürk; "Elbet bir gün öleceğim, beni Çankaya'ya gömer, hatıramı yaşatırsınız." demiş ve "Beni milletim nereye isterse oraya gömsün, fakat benim hatıralarımın yaşayacağı yer Çankaya olacaktır." diye eklemiştir.*⁴

Türk ulusunun ona karşı duyduğu büyük saygı ve minnettarlığının bir ifadesi olan Anıtkabir, Türkiye Cumhuriyeti'nin en anlamlı eseridir.

⁴ Prof. Dr. A. Afet İnan, *Atatürk'ten Hatıralar*, TTK, Ankara, 1950, s. 186

ANITKABİR'İN YERİNİN SEÇİMİ

Özel ve Büyük Komisyonların Teşkili ve Çalışmaları:

Özel Komisyonun Teşkili ve Çalışmaları:

Atatürk'e, yüce kişiliğine uygun bir anıt mezar yaptırılması düşüncesi ile hükûmet, Anıtkabir inşaatının yapılacağı yerin tespiti için özel bir komisyon kurdu. Bu komisyon; Başbakanlık Müsteşarının başkanlığında, Millî Savunma Bakanlığında General Sabit ve Hakkı, Bayındırlık Bakanlığında Yapı İşleri Genel Müdürü Kazım, İçişleri Bakanlığında Müsteşar Vehbi Demirel, Millî Eğitim Bakanlığında Yüksek Öğretim Genel Müdürü Cevat Dursunoğlu'ndan meydana geliyordu. Komisyon ilk toplantısını 6 Aralık 1938'de yaptı. Toplantıda, Anıtkabir konusunda yerli ve yabancı bilim adamlarının düşüncelerinden faydalanılması ve komisyon toplantılarına bu alanda ünlü kişilerin çağırılması kararlaştırıldı. Bu arada, o dönemde yurdumuzda çalışan Ankara'nın imar planını hazırlamış olan ünlü şehircilik uzmanı Prof. Jansen'e, Büyük Millet Meclisinin yeni binasının mimarı Prof. Holzmeister'e, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi binasının mimarı Prof. Taut'a ve Güzel Sanatlar Akademisinden Prof. Belling'e de başvuruldu.⁵ Bu komisyon ikinci toplantısını 16 Aralık 1938'de yaptı.⁶

Başbakanlık, Anıtkabir Komisyonunun yaptığı çalışmalar sonucu, Anıtkabir için şu yerlerin uygun olabileceği tespit edildi.

- Çankaya
- Etnografya Müzesi
- Büyük Millet Meclisinin arkasındaki tepe (Kabatepe)
- Ankara Kalesi
- Bakanlıklar (Millî Eğitim Bakanlığı için ayrılan arsa)
- Eski Ziraat Mektebi
- Gençlik Parkı Altındağ (Hıdırlık Tepe)
- Gazi Orman Çiftliği

⁵ *Ulus Gazetesi*, 8 Aralık 1938

⁶ *Ulus Gazetesi*, 16 Aralık 1938

Büyük Komisyonun Teşkili ve Çalışmaları:

Anıtkabir'in kurulacağı yerin kesin olarak tespiti için Büyük Millet Meclisinde 15 milletvekilinden oluşan bir üst komisyon kuruldu. Bu Komisyon; Falih Rifkî Atay (Ankara), Rasih Kaplan (Antalya), Mazhar Germen (Aydın), Süreyya Örgüevren (Balıkesir), Refet Canitez (Bursa), İsmet Eker (Çorum), Münir Çağıl (Çorum), Mazhar Müfit Kansu (Denizli), Necip Ali Küçükkağa (Denizli), Nafi Atuf Kansu (Erzurum), Saim Ali Dilemre (Erzurum), Salâh Cimcoz (İstanbul), Ferit Celâl Güven (Seyhan), Tevfik Tarhan (Seyhan) ve Mithat Aydın (Trabzon)'dan oluşuyordu. Komisyon, başkanlığa Münir Çağıl'ı, raportörlüğe Falih Rifkî Atay, Süreyya Örgüevren ve Nafi Âtuf Kansu'yu, kâtip üyeliğe Ferit Celâl Güven'i seçerek ilk toplantısını 5 Ocak 1939 tarihinde yaptı ve Anıtkabir için önerilen dokuz yerin özel komisyonca hazırlanan raporunu inceledi.

İnceleme sonucunda Anıtkabir'in ya Çankaya'da ya da Etnografya Müzesi'nin bulunduğu yerde kurulmasına karar verilmek üzereyken, komisyon başkanı "Teklif edilen yerleri inceleyiniz. Üye arkadaşlar, başka yerler de arayabilirler." dedi.⁷

Rasattepe:

Trabzon Milletvekili olan Yüksek Mühendis Mithat Aydın, Etlik, Keçiören, Cebeci, Altındağ'ı gezerek Anıtkabir için en uygun yeri arıyordu. En son, o zamanlar üzerinde birkaç küçük yapı bulunan Rasattepe'ye çıktı. Bu tepe, şehrin ortasındaydı ve çevresi boştu. Burada yapılacak Anıtkabir çok uzaklardan görülebilirdi.

Mithat Aydın, komisyonun 17 Ocak 1939 tarihli son toplantısında, Anıtkabir yeri olarak Rasattepe'yi ileri sürdü.⁸ Tepenin özelliklerini anlattı. Fakat daha önce Çankaya üzerinde görüş birliğine varmış olan üyeler kararlarından dönmüyorlardı. Bu arada Antalya Milletvekili Rasih Kaplan söz alarak "Arkadaşlar, yurdumuzda birçok eserler ortaya koymuş olan bir mühendis arkadaşımız, bize yeni bir yer gösteriyor. Biz bu yeri görmeden nasıl reddedebiliriz, yarın Mithat Aydın, genel kurulda söz alır ve ben bir yer gösterdim, gidip bakmadılar bile derse ne karşılık verirsiniz?" dedi.

⁷ *Ulus Gazetesi*, 6 Ocak 1939

⁸ *Ulus Gazetesi*, 18 Ocak 1939

Rasih Kaplan'ın bu açıklaması üzerinde komisyonda tartışmalar oldu. Üyelerden büyük çoğunluğunun Rasattepe'yi görmek istemesi üzerine bu yönde karar alındı. Milletvekilleri Rasattepe'ye çıkarak tepeyi değişik yönlerinden incelediler. Vardıkları sonuç olumluydu.

Aynı gün yapılan ikinci toplantıda, birçok üye söz alarak Rasattepe'nin Anıtkabir için uygun olduğu görüşünü bildirdiler. Fakat Çankaya üzerinde kararlı olanlar, düşüncelerinden vazgeçmiyorlardı. En son Süreyya Örgüevren, Rasattepe'nin Anıtkabir için çok elverişli özelliklerini anlatarak sözlerini şöyle bağladı:

“Rasattepe'nin bunlardan başka bir özelliği daha vardır ki, hayali genişçe olan her kişiyi derin bir şekilde ilgilendirir sanırım. Rasattepe, bugünkü ve yarınki Ankara'nın genel görünüşüne göre, bir ucu Dikmen'de öteki ucu Etlik'te olan bir hilâl (yarım ay)'in tam ortasında, bir yıldız gibidir. Ankara hilâlin gövdesidir. Anıtkabir'in burada yapılması kabul edilirse, şöyle bir durum ortaya çıkacaktır. Türkiye'nin başkenti olan Ankara şehri, kollarını açmış, Atatürk'ü kucaklamış olacaktır. Atatürk'ü böylece bayrağımızdaki yarım ayın yıldızının ortasına yatırmış olacağız. Atatürk, bayrağımızla sembolik olarak birleşmiş olacaktır.”⁹

Süreyya Örgüevren'den sonra İçel Milletvekili Emin İnankur söz alarak bir anısını anlattı. Emin İnankur, Atatürk'ün çok sevdiği eski bir öğretmendi. Atatürk onu çok defa yanına alır, şehri birlikte gezerlerdi. Bir gezide yolları Rasattepe'ye düşmüştü. Atatürk şehri buradan seyrettikten sonra Emin İnankur'a dönmüş ve “bu tepe ne güzel bir anıt yeri” demişti.

Emin İnankur ve Süreyya Örgüevren'in bu açıklamalarından sonra Anıtkabir'in Rasattepe'de yapılması oylamaya sunuldu. Sonuçta Anıtkabir'in Rasattepe'de yapılması büyük çoğunlukla kararlaştırıldı.¹⁰

Karar hükûmete bildirildi ve Rasattepe'de kamulaştırma çalışmalarına 7 Temmuz 1939'da başlandı.

⁹ *Ulus Gazetesi*, 18 Ocak 1939

¹⁰ Nurettin Can Gülekli, *Anıtkabir Rehberi*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981, s. 18-19

Rasattepe (Anittepe):

Tarihçesi:

Anittepe'nin eski adı "Rasattepe" idi. Anıtkabir yapılmadan önce burada, tepenin doruğunda birkaç küçük yapı vardı. Bu yapılar rasat (meteoroloji) istasyonu olarak kullanılıyordu. "Rasattepe" adı da bundan ötürü verilmişti. Yerli Ankaralılar buraya "Beştepeler" diyorlardı. Bu ad, buradaki tümülüslerden geliyordu. Anıtkabir'in Rasattepe'de yapılmasına karar verildikten sonra buradaki tümülüslerin kaldırılması gerekiyordu. Bu maksatla, Türk Tarih Kurumunun da yardımı ile Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi doçentlerinden Arkeolog Dr. Tahsin Özgüç'ün başkanlığında bir kurul oluşturuldu. Müzeler Genel Müdürlüğü arkeologlarının da katıldıkları bu kurul, Rasattepe'deki tümülüslerde kazılar yaptı. Yapılan kazılar sonunda bu tümülüslerin Frigler'e ait olduğu anlaşıldı.¹¹

Frigler, Anadolu'ya MÖ 12'nci asır başlarında kavim göçleri sırasında gelmişlerdir. Hitit devletini yıkarak Anadolu'da yeni bir devlet kuran Frigler'in başkenti Polatlı yakınında bulunan Gordion şehri idi. Gordion çevresindeki Frig prens, prenses ve krallarına ait tümülüslerde yapılan kazılarda, pek çok eser bulunmuştu. Rasattepe'deki tümülüsler de Gordion'dakiler gibi, toprağın içine yapılmış oda biçiminde mezarlardı. Odanın içine, ölü ve öteki dünyada kullanacağı düşünülen birçok eşya, silah, yiyecek konulmuş, mezar kalın kalaslarla örtülmüş, sonra da üstüne bir küçük tepe hâlinde toprak yığılmıştı. Bu tümülüslerden çıkarılan eserler, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenmektedir.¹²

Rasattepe'nin Kamulaştırılması:

23 Mayıs 1939 tarihinde Başbakan Refik Saydam, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki bütçe görüşmeleri esnasında yaptığı konuşmada; Rasattepe üzerinde kadastro işlemlerinin yapıldığını, bu arazinin bazı bölümlerinin devlete, belediyeye ve özel şahıslara ait olduğunun belirlendiğini, arazinin kapladığı alan ve sınırlarının tespit edildiğini ve gereken haritaların çizildiğini belirtti.

¹¹ Gülekli, *Anıtkabir Rehberi*, s. 20

¹² Gülekli, *Anıtkabir Rehberi*, s. 20

Kamulaştırma işlemlerine Bakanlar Kurulunun 23 Kasım 1943 gün ve 3/78 sayılı Karar'ı ile 27 Haziran 1947 gün ve 3/671 sayılı kararlarına göre bir bölüm arazi ile devam edildi. 25 Aralık 1947 gün ve 3/6762 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nca toplam 153.272 metrekare arazinin daha kamulaştırılması planlandı.

7 Temmuz 1939 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde Rasattepe'nin kamulaştırılmasına karar verildi.¹³

Rasattepe'nin kamulaştırılması için hazırlanan plan, Bakanlar Kurulu tarafından kabul edildi. Kamulaştırma işlemi için oluşturulan komisyonun başkanlığına seçilen Başbakanlık Müsteşarı Vehbi Demirel, bu tepenin kamulaştırılması için Ankara Belediyesine tebligatta bulundu.¹⁴

Rasattepe'de Jeolojik İncelemeler:

Rasattepe'nin, takribi ağırlığı 150.000 tona varacak olan yapının basıncına dayanıp dayanamayacağını tespiti için modern yöntemlerle "temel mekaniği" incelemesine Bayındırlık Bakanlığınca, İstanbul Teknik Üniversitesinden Prof. Salih Sayar görevlendirildi. Prof. Sayar çalışmalarının sonucunu bildiren raporunda; 907 rakımlı Rasattepe'nin eski bir alüvyon alanı üzerinde bir taraça kalıntısı olduğunu, dördüncü zamanın ilk devrelerinde oluştuğunu belirtti. (18 Mayıs 1945)

Anıtkabir alanındaki temel incelemelerinde, 40 metreye kadar inen sondajlar yapılmış, bu sondajlar sırasında tepenin içinde büyük boşluklar (galeriler) bulunmuştur. Özellikle, Anıtkabir'in Şeref Holü'nün altında bulunan boşluklar temelde değişik tekniklerin kullanılmasını zorunlu kılıyordu. Yapım işlerini kontrol eden mimar ve mühendislerce mozole kısmının temelini sağlamlaştırılması için uygun hâl tarzları projelendirilerek Bayındırlık Bakanlığınca gönderildi. Bayındırlık Bakanlığı bu projeyi uygun buldu. Bundan başka Anıtkabir temelini her taraftan demir potrel ve tellerle toprağın içine, bir geminin su altındaki kesimi gibi yerleştirilmesi kararlaştırıldı.¹⁵

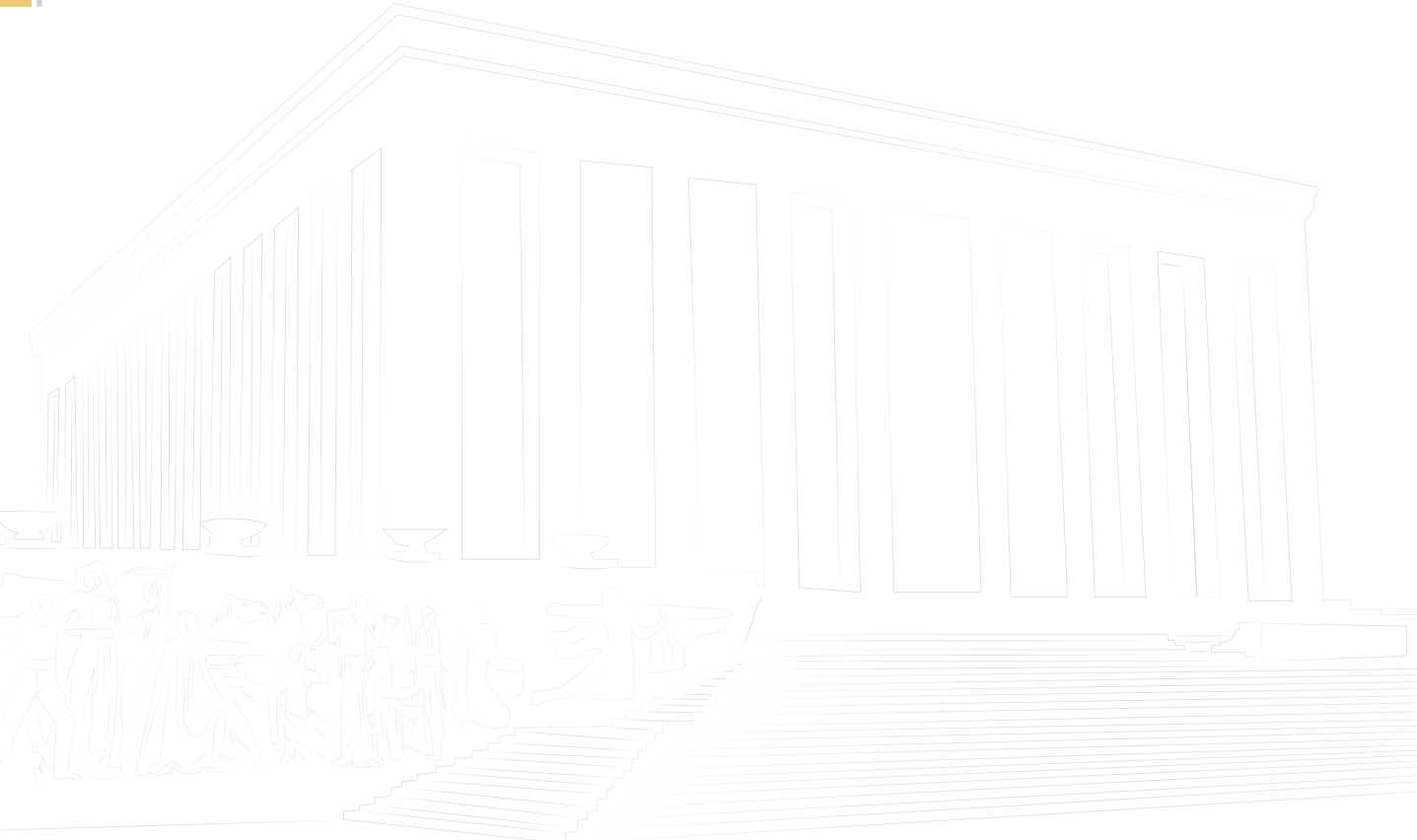
¹³ Cumhuriyet Gazetesi; 24 Mayıs 1939

¹⁴ Cumhuriyet Gazetesi; 27 Temmuz 1939

¹⁵ Gülekli, *Anıtkabir Rehberi*, s. 21

Anıtkabir yapısının temel ve inşa durumunu incelemek üzere 12 Şubat 1946 tarihinde Bayındırlık Bakanlığında; Bakanlık yetkilileri, Prof. Emin Onat ve İstanbul Teknik Üniversitesi profesörlerinden oluşan bir kurul toplantısı yapıldı. Bu toplantıda, Rasattepe'nin Anıtkabir'in inşasına elverişli olduğu, Prof. Onat'ın projesindeki mimari esaslar korunarak, üst yapının zemine yapacağı basıncın azaltılması ve depreme dayanıklılığının arttırılması için kagir ve betonarme bir sistemle inşasının uygun olacağı kararlaştırıldı.

Anıtkabir'in depremlere karşı dayanıklı olması gerekiyordu. Bayındırlık Bakanlığı bu durumu, kendi uzmanları ile İstanbul Teknik Üniversitesi profesörlerinden kurduğu bir komisyona inceletti. Bu komisyon, uzun incelemeler sonucunda vardığı sonuçları 12 Aralık 1948 tarihli bir rapor ile adı geçen bakanlığa bildirdi.

ANITKABİR PROJE YARIŞMASI

Anıtkabir'in Özelliklerinin Belirlenmesi:

Anıtkabir yerinin seçilmesinden sonra Başbakanlık Müsteşarının başkanlığında kurulan komisyon, Anıtkabir'in genel niteliklerini tespit ederek bir bildiri hâlinde yayımladı. Bu bildiri şöyle özetlenebilir:

“Büyük Türk ulusunun kalbinde yaşayan Büyük Adam'ın eserlerini ebediyete mal edecek olan Anıtkabir, aşağıdaki esaslara göre hazırlanmalıdır. Anıtkabir, bir ziyaretgâh (ziyaret yeri) olacaktır. Bu ziyaretgâha, büyük bir giriş bölümünden girilecek, ziyaretgâh binlerce Türk'ün Ata'sı önünde eğilerek saygılarını sunmasına ve bağlılığını bildirerek geçmesine elverişli olacaktır.

1. Bu anıt, Büyük Ata'nın; asker Mustafa Kemal, devlet adamı Gazi Mustafa Kemal, büyük politika ve bilim adamı, büyük düşünür ve nihayet yaratıcı büyük dehanın vasıflarının, güç ve yeteneklerinin bir timsali (sembolü) olacaktır ve onun kişiliği ile oranlı bulunacaktır.

2. Anıtkabir'in yakından görüldüğü kadar uzaktan da görülmesi gerekir. Bu bakımdan, ulu bir silüet sağlanmalıdır,

3. Atatürk'ün adı ve kişiliği altında Türk ulusu sembolize edilmiştir. Türk ulusuna saygılarını göstermek isteyenler, Büyük Ata'nın katafalkı önünde eğilerek bu isteklerini yerine getireceklerdir.

4. Anıtkabir'in şeref bölümü bulunacaktır.

5. Anıtkabir'de bir Atatürk Müzesi olacaktır.

6. Anıtkabir'de bir Şeref Holü yapılacaktır. Atatürk'ün lahdi bu-
raya konulacağı için Şeref Holü, bu anıtın ruhu ve en önemli bölümü olacaktır. Şeref Holü, başta Türk ulusu olduğu hâlde, ulusumuza saygılarını sunacak yabancı devlet temsilcilerinin Ata'nın lahdine yönelebilecekleri büyük bir salon olacaktır. Bu holde sağlanacak azamet (ululuk) ve güçlülük tesirleri, yarışmacılara bırakılmıştır. Bundan ötürü holün biçimi, boyutu ve yüksekliği için hiçbir ölçü verilmemiştir.

7. Büyük Atatürk'ün lahdinin yeri, Şeref Holü'nün ruhunu teşkil etmektedir. Ancak, lahdin konulacağı yeri de yarışmacılar seçeceklerdir.

8. Bunlardan başka, Anıtkabir'i ziyaret edecek büyüklerimizin ve yabancı devlet temsilcilerinin duygu ve düşüncelerini yazacakları bir özel defter bulundurulacaktır.

9. Atatürk Müzesi, Ata'nın hayatının türlü devirlerine ait fotoğrafları ile kıyafetleri ve el yazıları, imzaları, bazı eşyaları ile okuduğu, incelediği kitapların sergilenmesine elverişli olacaktır.”¹⁶

Anıtkabir Komisyonunca hazırlanan bu açıklama, özellikle yarışmaya girecek olan sanatçıların serbestçe çalışmalarına imkân vermesi bakımından memnurlukla karşılanmıştı.

Proje Yarışmasının Esasları:

Anıtkabir Komisyonunun ortaya koyduğu ilkeler, Anıtkabir Proje Yarışması şartnamesinin temeli oldu. Türkiye Büyük Millet Meclisinin 26 Mart 1940 günkü oturumunda konuşan Başbakan Refik Saydam, Anıtkabir Proje Yarışması'nın açılacağını ve yarışma şartnamesinin uluslararası mimarlar tüzüğüne uygun olarak hazırlandığını belirtti.¹⁷ Başbakanlık tebliği 18 Şubat 1941 tarihinde basında yayımlandı. Bu tebliğ şöyle özetlenebilir:

1. Ebedî Şef için gerçekleştirilmesi kararlaştırılmış Anıtkabir Projesinin yarışması hakkında bugüne kadar yapılmış olan inceleme ve girişimler sonucunda, uluslararası bir yarışmanın yapılması imkân dâhilinde görülmendiğinden, yerli ve yabancı mühendis, mimar ve heykeltıraşlar arasında serbest bir yarışma yapılmasına karar verilmiştir.

2. Yapılacak anıt ve ek binalarının inşaatı programı, yarışma talimatnamesi ve inşaat yerinin haritası, sondaj planları ve diğer fen raporları hazır edilmiş olup, böyle önemli inşaat meydana getirmiş olduklarını belgelerle ispat edenlere adı geçen evrak ücretsiz verilir.

¹⁶ Gülekli, *Anıtkabir Rehberi*, s. 24

¹⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Mart 1940

3. İlgililerin belgelerini bir dilekçe ile birlikte “Başbakanlıkta kurulmuş Anıtkabir Komisyonu Başkanlığına” göndermeleri gerekir. Komisyon yeterliliğini kâfi gördüğü kimselere en kısa zamanda yarışma evrakını oluşturan dosyanın bir örneğini gönderecektir. Yeteneği kâfi görülmeyenlerin evrakları iade olunur.

4. Yarışma 31 Ekim 1941 akşamı hitam bulacağından, yarışmacıların teklif projelerini o tarihe kadar komisyona göndermiş olmaları şarttır.¹⁸

Anıtkabir Serbest Proje Yarışması şartnamesi Türkçe ve Fransızca olarak hazırlandı ve hükûmet tarafından 1 Mart 1941 tarihinde yarışma açıldı. Bu yarışma, basında bir ilanla da duyurulmuştu.

Yarışmanın açıldığı yıl, İkinci Dünya Savaşı'nın en kanlı, en çetin zamanıydı. Avrupa'nın, Asya'nın ve Afrika'nın bir kısmı bu savaşın içindeydi. Yarışma süresi 8 aydı. Bu kısa zamanda Anıtkabir Projesi'nin yetiştirilemeyeceği anlaşıyordu. Komisyona, bu anlamda birçok “müddet uzatma” teklifleri geldi. Bunun üzerine yeni bir Bakanlar Kurulu kararı alınarak yarışma müddeti dört ay daha uzatıldı. Bu konudaki Bakanlar Kurulu kararı aşağıdaki hususları içermektedir:

1. Yarışma süresi 2 Mart 1942 tarihi akşamına kadar uzatılmıştır.

2. Türkiye’de bulunan yarışmacılar, projelerinin bu tarihe kadar Anıtkabir Komisyonuna ulaşmış olmasını sağlayacaklardır. Türkiye dışında bulunan yarışmacılar ise ya Türkiye dâhilindeki gibi projelerinin aynı tarihe kadar komisyona ulaşmasını temin edecekler veya 2 Şubat 1942 akşamına kadar projelerini bulundukları memleketteki Türkiye Büyükelçiliğine teslim etmiş olacaklardır.

3. Yarışmanın talimatname ve programıyla, diğer evrak ve şartlarında başkaca hiçbir değişiklik yoktur”.¹⁹

¹⁸ *Ulus Gazetesi*, 19 Şubat 1941

¹⁹ *Ulus Gazetesi*, 26 Ekim 1941

Anıtkabir Proje Yarışması'nın Sonuçlandırılması:

Hükûmetçe kurulan tarafsız jüride, o zamanlar Avrupa'nın ünlü sanatçılarından olan Alman Prof. Paul Bonatz, İsviçreli Prof. İvar Tengbom ve Macar Prof. Karoly Wickingler ile ünlü Türk sanatçıları Prof. Arif Hikmet Holtay, Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Reisi Yüksek Mimar Muammer Çavuşoğlu ve Ankara İmar Müdürü Yüksek Mimar Muhlis Sertel vardı.

Yarışma umulandan çok fazla ilgi uyandırdı, İkinci Dünya Savaşı'nın en çetin zamanı olmasına rağmen yarışmaya; Türkiye, Almanya, İtalya, Avusturya, İsviçre, Fransa ve Çekoslovakya'dan toplam 49 proje katılmıştı. Yarışmaya gönderilen projelerin kabul işlemi, uluslararası yarışma esaslarına göre yapılıyordu. Projelerin üzerlerinde ad ve adres olmadığından, eserlerin kimlere ait olduğu bilinmiyordu. Yarışmaya müracaat süresi bittikten sonra 12 Mart 1942 tarihinde jüri üyeleri Başbakanlıkta toplandılar. Ankara Sergi Evi jüri çalışmaları için tahsis edildi.²⁰ Jüri, ilk toplantısında Prof. P. Bonatz'ı heyet başkanlığına, Yüksek Mühendis M. Sertel'i de raportörlüğe seçti.²¹ Jüri üyeleri ilk toplantısından sonra Etnografya Müzesi'nde Atatürk'ün geçici kabrini ziyaret edip, Zafer Anıtı'na çelenk koymayı müteakip Rasattepe'ye giderek incelemelerde bulundular.²²

Ankara Sergi Evi'nde çalışmalarına başlayan jüri üyeleri yarışmaya gönderilen projeleri incelediler. Her üye, üzerinde rumuz (işaret) olarak rakamlar konulmuş olan projeleri inceliyor ve gizli olarak not veriyordu.

Jüri, çalışmalarını 20 Mart 1942'de tamamlamış ve projelere ait değerlendirmelerini içeren raporu Başbakanlığa sunmuştur.²³ 21 Mart 1941 tarihinde jüri üyeleri ülkelerine dönmüşlerdir.²⁴

²⁰ *Ulus Gazetesi*; 12 Mart 1942

²¹ *Ulus Gazetesi*; 13 Mart 1942

²² *Ulus Gazetesi*; 14 Mart 1942

²³ *Cumhuriyet Gazetesi*; 21 Mart 1942

²⁴ *Ulus Gazetesi*; 22 Mart 1942

Başbakanlık Anıtkabir Komisyonu, 23 Mart 1942 tarihinde jüri üyelerinin on günlük çalışmalarının sonuçlarını bir tebliğ yayımlayarak kamuoyuna duyurdu. Bu tebliğ şöyle özetlenebilir:

1. Ebedî Şef Atatürk için Rasattepe'de yapılması kararlaştırılmış olan Anıtkabir'e ait uluslararası serbest proje yarışmasına 49 proje katılmıştır.

2. Bu projelerden bir tanesi yarışması süresi bittikten sonra komisyona vardığından, diğeri de projenin ambalajı üzerinde sahibinin kimliği yazılı bulunmadığından, yarışma talimatnamesinin yedinci maddesi gereğince jüri heyeti tarafından yarışma dışı bırakılmış ve incelemeler 47 proje üzerinde yapılmıştır.

3. Bu 47 projenin 17'si jüri tarafından yarışmanın yüksek amacını karşılayacak nitelikte görülmeyerek ilk incelemede reddedilmiştir.

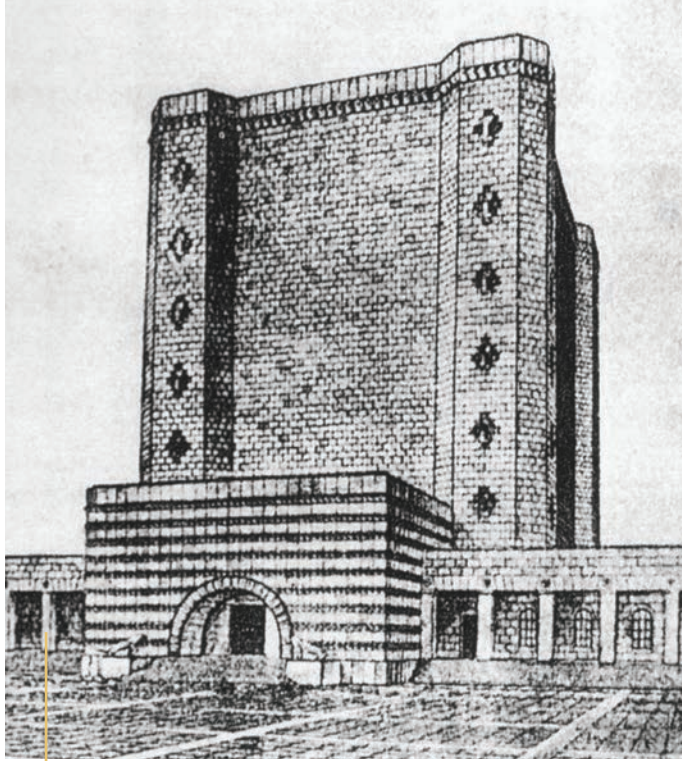
4. Geriye kalan 30 proje ikinci elemeye tabi tutularak, bunlardan 19'u jüri heyeti raporunda açıklanan sebeplerden dolayı kabul edilmemiştir.

5. Bu suretle ilk iki incelemede seçilip, son bir incelemeye bırakılan 11 projeden 3'ü jüriye mükâfata layık görülmüş ve 5 tanesi de takdire değer görülerek satın alınması hükûmete teklif edilmiştir.

6. Jüri heyetince ödüle layık görülen projeler müracaat sıra numarasına göre şunlardır:

SIRA NO.	HÜVİYET NO.	PROJE SAHİBİ.
9	21472	Profesör Johannes Kruger
25	60927	Profesör Emin Onat-Doçent Orhan Arda
44	14916	Profesör Arnaldo Foschini

7. Jüri heyeti tarafından takdire değer görülüp satın alınması hükûmete teklif olunan 5 proje, jürinin tespit ettiği liyakat derecelerine göre şunlardır:

Prof. Johannes Krüger'in projesi

SIRA NO.	HÜVİYET NO.	PROJE SAHİBİ.
42	11119	Mimar Ronald Rohn
41	63636	Mimar Giovanni Muzio
45	87541	Mimar Giuseppe Vaccaro, Mimar Gino Franzi
24	22218	Mimar Hamit Kemali Söylemezoğlu, Mimar Kemal Ahmet Arû, Mimar Recai Akçay
29	12898	Mimar Feridun Akozan, Mimar M. Ali Handan

8. Bütün bu kararlar jüri heyeti tarafından oy birliği ile verilmiştir.

Prof. Arnaldo Foschini'nin projesi

9. Gerek ödül kazanan gerek takdire değer görülen 6'ncı ve 7'nci maddede yazılı 8 proje, yarışma talimatnamesinin 19'uncu maddesi gereğince hükûmetin malıdır.

10. Jüri heyetinin raporu aynen yayımlanacak ve ayrıca yarışmaya katılmış olanlara da gönderilecektir.

11. İkinci madde gereğince yarışmaya katılma hakkını kazanan 47 proje 24 Mart 1942 sabahından, 31 Mart 1942 akşamına kadar Ankara Sergi Evi'nde halka teşhir edilecektir.²⁵

Komisyonun sonuçları açıklaması üzerine ödüle layık görülen üç eserden birinin sahibi olan Türk Mimar Prof. Emin Onat, projesi hakkında şu açıklamada bulunmuştur:

“Çeşitli ülkelerin katıldığı bu yarışmada kazandığımız sonuçtan dolayı çok sevindim, özellikle Ebedî Şefimiz Atatürk için yapılacak olan anıt olması, sevincimi bir kat daha artırmıştır. Bu yarışma için diğer arkadaşlarım gibi çok çalıştım ve başarılı olmak istedim. Yarışmanın Türk mimarlarının başarılarına bir kat daha fazla kıymet vermiş bulunduğuna hiç şüphe yoktur. Türk mimarisi çok ilerlemiş ve yükselmiştir. Avrupa'nın çok kıymetli şahsiyetlerinden kurulu olan jürinin böyle bir karar vermiş olması Türk mimarlığı açısından iftihar edilecek bir başarıdır.”²⁶

Ödüle Layık Görülen Eserler:

Yukarıda açıklandığı gibi jüri, Anıtkabir Proje Yarışması'na gönderilen 49 eserden 3 tanesini “ödül verilmeye değer” bulmuştu. Bunlardan biri ünlü Tannenberga Anıtı'nı yapan Alman Prof. Johannes Krüger'in; biri İtalyan Prof. Arnaldo Foschini'nin, biri de İstanbul Mimarlık Fakültesi Profesörü Emin Onat ile Doçent Orhan Arda'nın eserleriydi.

Jüri, bu üç proje hakkında oy birliği ile karar vermiş, ancak bu eserlerden hiçbirini ötekine üstün görmemişti. Jüri, bu üç eseri ayrı ayrı eleştirmiş, her üçünde de bazı değişiklikler yapılmasını öğütlemişti.

²⁵ Cumhuriyet Gazetesi; 24 Mart 1942

²⁶ Cumhuriyet Gazetesi; 25 Mart 1942

ANITKABİR PROJESİNİN SEÇİMİ

Jüri, “ödül verilmeye değer” bulduğu 3 eserden hiçbirini ötekinden üstün tutmamıştı. Bu durumda; Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, “Anıtkabir Proje Yarışması Şartnamesinde” mevcut bir maddenin kendilerine tanıdığı tercih hakkına dayanarak, Türk sanatçılarından Prof. Emin Onat ile Doç. Orhan Arda’nın eserinin, Anıtkabir için uygulanacak proje olduğunu kabul etmiştir. T.C. Hükûmeti 7 Mayıs 1942’de aldığı bu kararını 9 Haziran 1942 tarihinde bir tebliğ ile yayımlamıştır.²⁷

Türk sanatçıların eseri kabul edildikten sonra, jüri heyetinin raporunda öngörülen değişikliklerin yapılması için 28 Ekim 1943 tarihinde yeni bir komisyon kuruldu. Komisyonun, çalışmalarını bitirdikten sonra hazırladığı rapor, proje ve maketler Bakanlar Kurulu toplantısında incelenerek projenin uygulanmasına 18 Kasım 1943 tarihinde karar verildi.²⁸

²⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*; 10 Haziran 1942

²⁸ *Ulus Gazetesi*; 21 Kasım 1943

ANITKABİR'İN TEMELİNİN ATILIŞI

Anıtkabir'in inşaatına 9 Ekim 1944 günü saat 10.00'da görkemli bir temel atma töreni ile başlandı. Törene Başbakan Şükrü Saracoğlu, Bakanlar ve kalabalık bir davetli topluluğu katıldı. Bayındırlık Bakanı Sırrı Day, törende özetle şunları söylemiştir: ²⁹

"... Hep biliriz ki, Atatürk, kendisini hatırlatmak için bir anıta, bir abideye ihtiyacı olmayanlardandır. Türkiye Cumhuriyeti, maddi manevi bütün varlığı ile Atatürk'ün büyük ve yıkılmaz anıtıdır. Ancak kendi hislerimizi tatmin ve minnettarlığımızı ifade etmek ve en kutsal bir ziyaretgâhı kurmak içindir ki Anıtkabir'in inşası o felaket gününden beri kararlaşan bir amacımız olmuştur.

Bu ehemmiyetle yapıya başlamak için, lüzumlu hazırlıklar devamlı çalışmalarla ikmal edildi. Bugün ilk kazmanın vurulmasından itibaren inşaat devresine geçmiş olunacaktır."

Anıtkabir'in inşasının başlaması nedeniyle Bayındırlık Bakanı, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye şu telgrafi gönderdi.

"Büyük Reiscumhur, Anıtkabir'in inşasına bugün Başvekilimizin uğurlu eli ile başlandı. Kendisine bu kutsal işin emanet edilmesiyle bahtiyarlık duyan Bayındırlık camiası eserin yüksek ilham ve iradeleri dairesinde en kısa zamanda ve en başarılı şekilde bitmesi için bütün gayretleri ile çalışacağına itimat buyrulmasını en derin tazîm hisleri ile arz eder, ellerinizden öperim.

Sırrı Day
Bayındırlık Bakanı"

²⁹ Cumhuriyet Gazetesi; 11 Ekim 1944

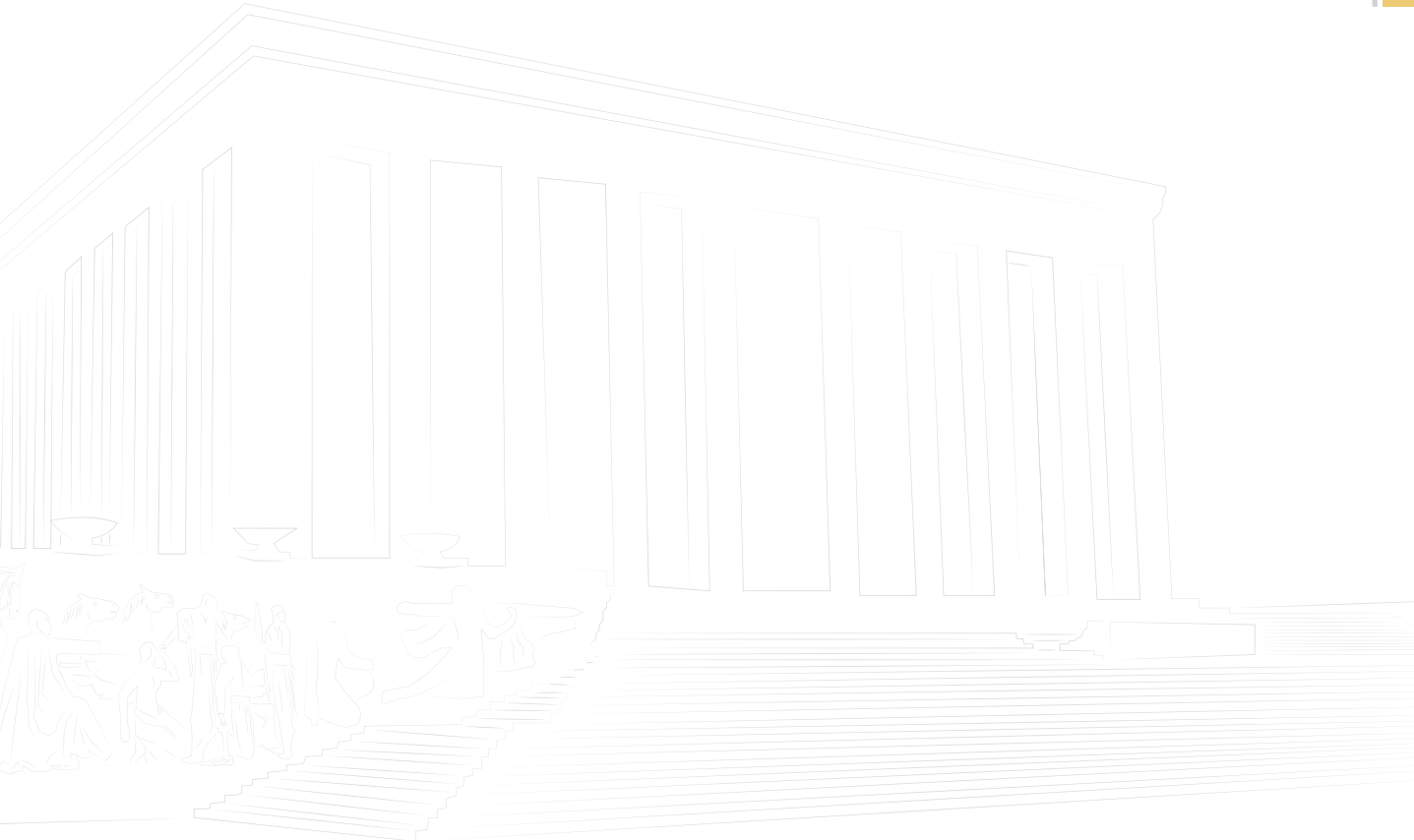

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de başarı dileklerini sunan şu cevabi telgrafi gönderdi:

“Sırrı Day, Bayındırlık Bakanı
Ankara

Anıtkabir’in temeli atılması münasebetiyle yazdığınız tel için çok teşekkür ederim. Anıtkabir’in yüksek mevzuuna layık tarihî bir eser olması için milletimizin gösterdiği dikkat, eserin mümkün olduğu kadar süratle bitirilmesini candan temenni ettirmektedir. Sebatlı ve devamlı çalışma ile Bayındırlığımızın tam bir başarısını tebrik ettiğim gün kendimi bahtiyar sayacağım.

İsmet İnönü
Cumhurbaşkanı”

Yıl 1951, Dönemin Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu, Bakanlık Müsteşarı Muammer Çavuşoğlu, beraberlerinde Anıtkabir mimarlarından Ord. Prof. Emin Onat, Prof. Orhan Arda, inşaatın Kontrol Başmühendisi Sabiha Gürelman, Kontrol Mühendisi Kemal Bağışgıl ve ilgililerle birlikte Anıtkabir inşaatında denetim ve incelemelerde bulunurken

Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu'nun
Anıtkabir inşaatındaki denetimi

Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu'nun
Anıtkabir inşaatındaki denetimi

Anıtkabir inşaatını çok yakından ve büyük bir ilgi ile takip eden Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, beraberinde Başbakan Adnan Menderes, Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinolu ve bazı devlet yetkilileriyle birlikte Anıtkabir inşaatını yerinde denetleyerek inşaatın seyri konusunda başta Kontrol Başmühendisi Sabiha Gürelman olmak üzere ilgililerden detaylı bilgi edinirken

Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve
Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu Anıtkabir inşaatında

Celâl Bayar ve Adnan Menderes Anıtkabir inşaatında

Bayar, Menderes ve Zeytinoğlu Anıtkabir Kontrol Başmühendisi Sabiha Gürelman'dan inşaat konusunda bilgi alırken

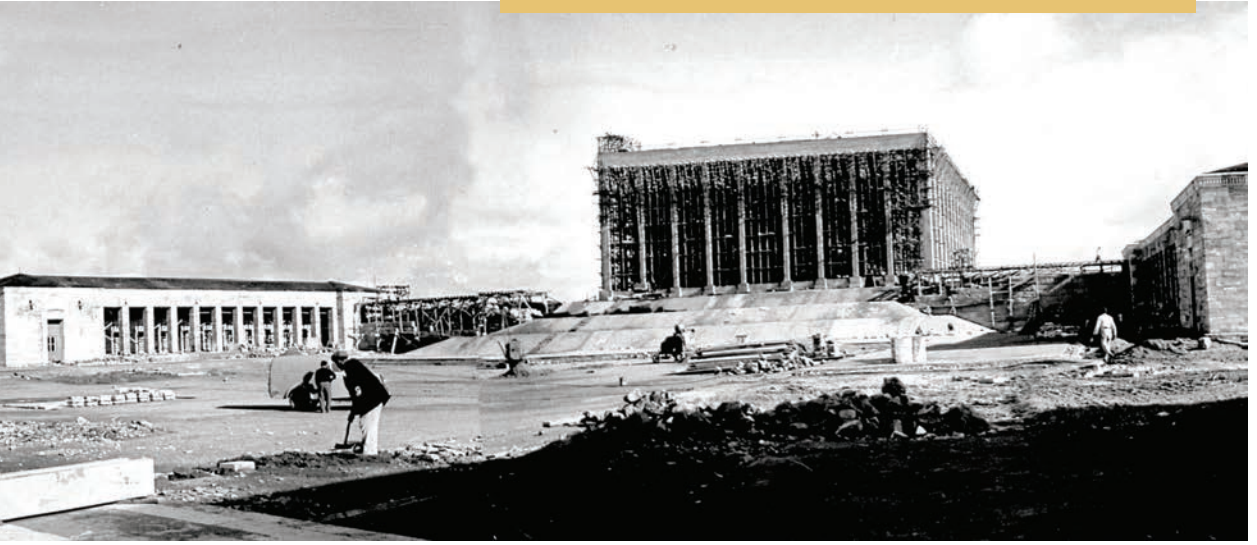

Bayar, Menderes ve Zeytinoğlu Anıtkabir
Kontrol Başmühendisi Sabiha Gürelman'dan
inşaat konusunda bilgi alırken

Anıtkabir inşaatı ile ilgili Görüntüler

1953

Anıtkabir inşaatı

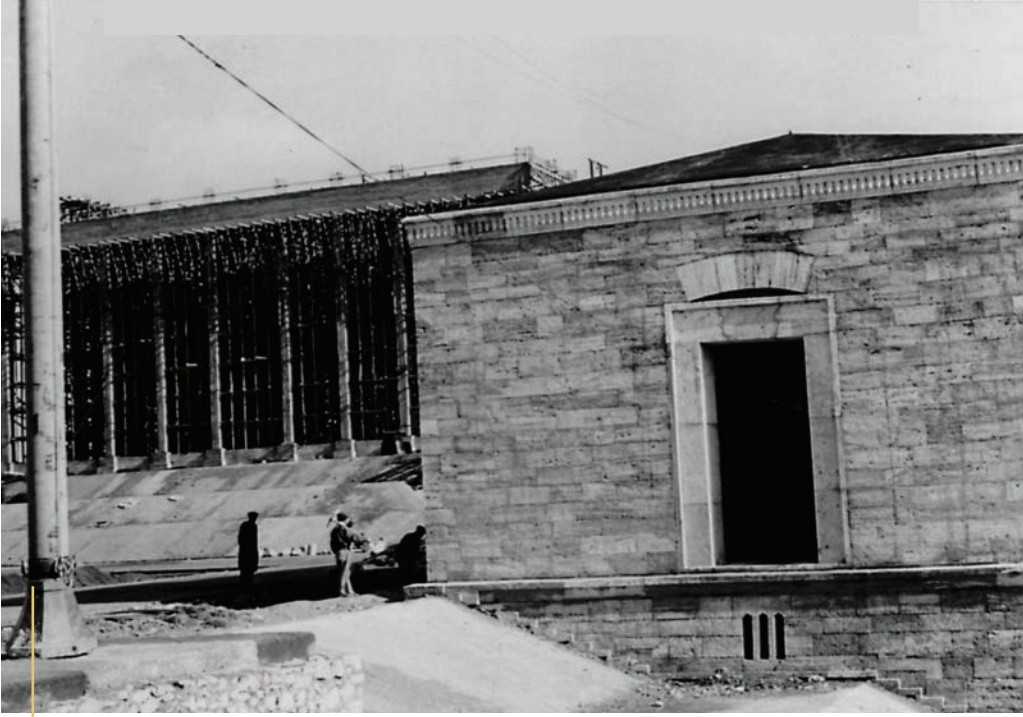
Anıtkabir inşaatı

Anıtkabir inşaatı

Anıtkabir inşaatı

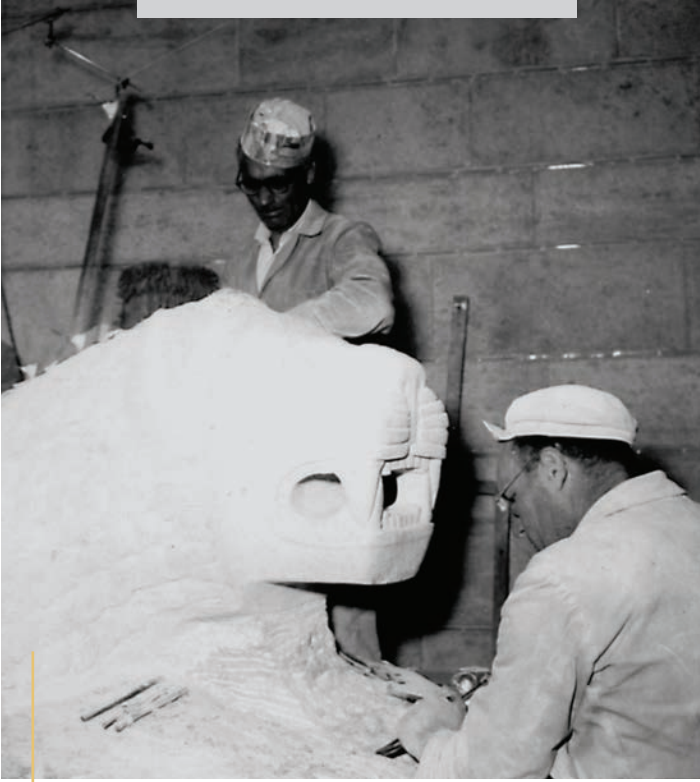
Anıtkabir inşaatı

Anıtkabir inşaatı

Aslan heykellerinin yapımı

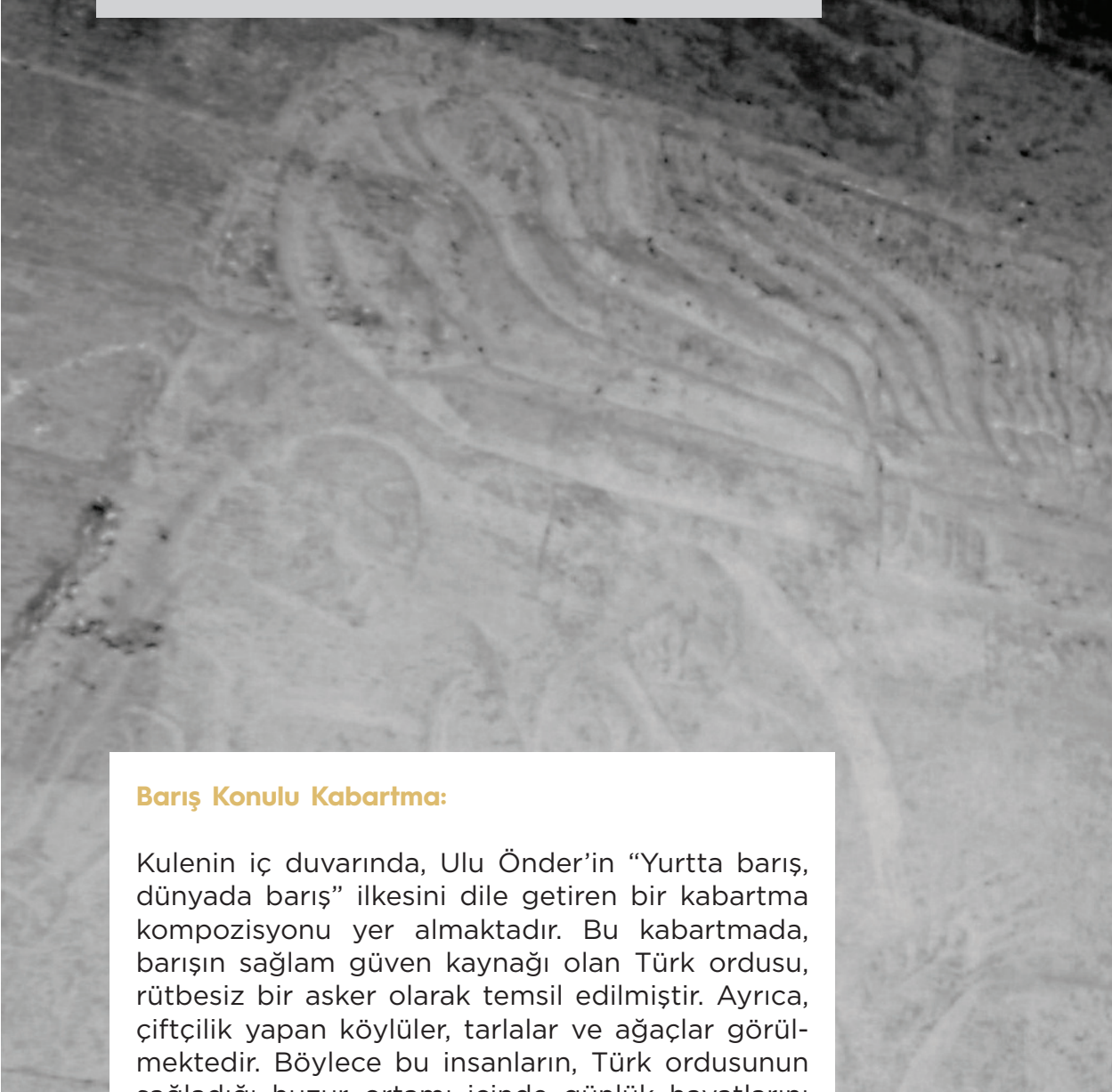

Kuleler arasındaki kilim desenli tavan
süslemelerinin yapılışı

Barış Konulu Kabartma:

Kulenin iç duvarında, Ulu Önder'in "Yurtta barış, dünyada barış" ilkesini dile getiren bir kabartma kompozisyonu yer almaktadır. Bu kabartmada, barışın sağlam güven kaynağı olan Türk ordusu, rütbesiz bir asker olarak temsil edilmiştir. Ayrıca, çiftçilik yapan köylüler, tarlalar ve ağaçlar görülmektedir. Böylece bu insanların, Türk ordusunun sağladığı huzur ortamı içinde günlük hayatlarını devam ettirdikleri sembolize edilmiştir.

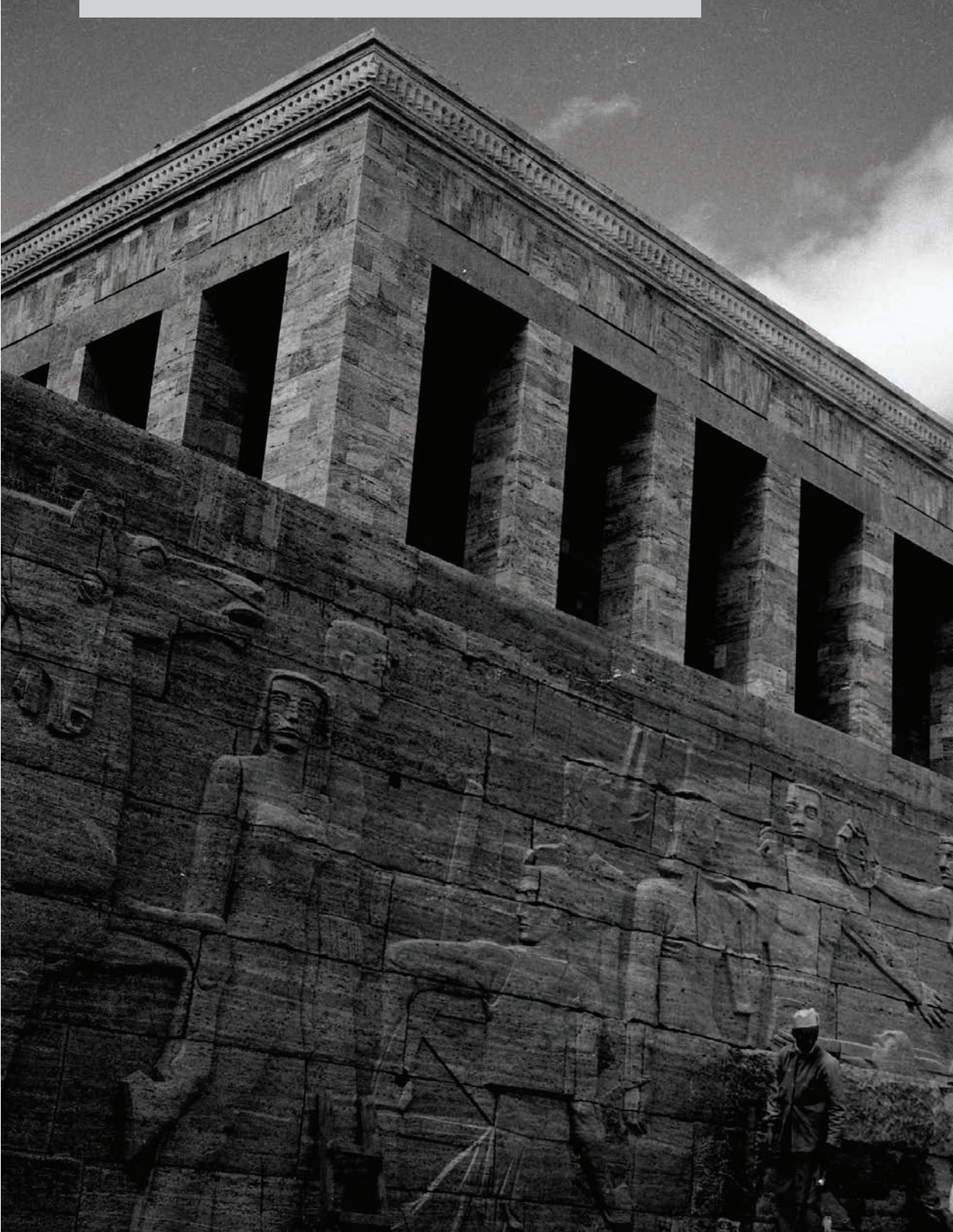

“Sakarya Meydan Muharebesi” konulu kabartmanın yapımı

“Sakarya Meydan
Muharebesi” konulu
kabartmanın yapımı

“Başkomutanlık Meydan Muharebesi” konulu kabartmanın yapımı

“Başkomutanlık Meydan Muharebesi” konulu kabartmanın yapımı

10. Yıl Nutku'nun bulunduğu duvar panosu

Atatürk'ün aziz naaşının Anıtkabir'de
defnedileceği mezar inşa hâlinde iken

Günümüzde Anıtkabir

Hakimiyet Kayıtsız Şartsız Milletindir

ANITKABİR

Büyük kurtarıcımız, Cumhuriyet'imizin kurucusu Ulu Önder Atatürk'ün ebedî istirahatgâhı olan Anıtkabir, Ankara'nın orta kesiminde yer alır. Anıtkabir, Anıt Bloku ve Barış Parkı'nı içine alan 750.000 m²'lik bir alan üzerine kurulmuştur. Anıt Bloku; Aslanlı Yol, Tören Meydanı, Mozole ve on adet kuleden oluşmaktadır. Anıtkabir için yapılan heykel ve kabartmaların konuları, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet tarihimizden ve Atatürk'ün hayatından seçilmiştir.

Giriş meydanından 26 basamaklı bir merdivenle³⁰ 30 metre genişlik ve 262 metre uzunluğundaki Aslanlı Yol'a çıkılır. Ziyarete gelenleri Atatürk'ün manevi huzuruna saygı ile girmeye hazırlamak amacını taşıyan Aslanlı Yol'un başlangıcında karşılıklı iki heykel grubu vardır. Aslanlı Yol'un iki yanında bulunan Hitit sanatı üslubunda yapılmış 24 adet aslan heykeli kuvvet ve sükûnet telkin eder.

Aslanlı Yol'dan beş basamaklı bir merdivenle, renkli taşlarla halı deseni işlemeli Tören Meydanı'na çıkılır. Anıtkabir'in Çankaya yönündeki merdivenin ortasında, 33,5 metre yüksekliğindeki bayrak direği üzerinde Türk bayrağı sürekli dalgalanır.

Tören Meydanı'ndan 42 basamaklı merdivenle çıkılır, etrafı 14,4 metre yüksekliğinde 44 adet köşeli sütunla çevrili Mozole, Atatürk'ün lahdinin bulunduğu yerdir. Atatürk'ün kabri, lahit altında yer alan kabir odasıdır.

³⁰ 26 Ağustos Zaferi'ni temsilen 26 basamak

TÜRK ERKEKLERİ

Aslanlı Yol girişinde solda, üç erkekten meydana gelen heykel grubu vardır. Yüksekçe bir kaide üzerinde ayakta duran heykellerden sağdaki rütbesiz asker, başında miğferi, sırtında kalın kaputu ile dimdik durmaktadır. Askerlerin sağında, ortada biraz geride Türk köylüsünü temsil eden bir erkek heykeli vardır. Köylünün başında çok eskiden atalarımızın giydiği yün başlık, omuzunda bir keçe yamçı, sol elinde uzun bir sopa görülmektedir. Köylünün sağındaki heykel Türk aydınlarını temsil etmektedir. Genç, sol elinde bir kitap tutarak sağ ayağını biraz ileriye atmıştır. Her üç heykelin yüzlerinde derin acı ile birlikte, Türk milletinin kendine özgü ağırbaşlılığı ve yüksek irade gücü çok etkili olarak dile getirilmiştir.³¹

³¹ Eser, Heykeltıraş Hüseyin Özkan'a aittir.

TÜRK KADINLARI

Asanlı Yol girişinde sağda, üç kadından meydana gelen heykel grubu vardır. Heykeller, yüksekçe bir kaide üzerinde ayakta durmaktadır. Ulusal giysiler içindeki Türk kadınlarından ikisi yere kadar uzanan kalın bir çelenk tutmaktadır. Başak demetlerinden oluşan çelenk Atatürk'ün kurtardığı bereketli yurdumuzu temsil etmektedir. Ortadaki kadın ağlamakta ve yüzünü eli ile kapatmaktadır. Sağdaki kadının elinden Tanrı'nın rahmetinin toplandığı bir kap vardır. Türk kadınının derin acısı içinde bile gururlu, ağırbaşlı ve azimli oluşu dile getirilmiştir.³²

³² Eser, Heykeltıraş Hüseyin Özkan'a aittir.

ASLANLAR

Aslanlı Yol'un başlangıcından, ortadaki Tören Meydanı'na kadar uzanan 262 metre uzunluğundaki yolun her iki tarafına ikişerli gruplar hâlinde 24 adet aslan heykeli konulmuştur. Bu heykeller, Anadolu'da büyük bir devlet kurmuş olan Hititler'in üslubunda yapılmıştır. Atatürk'ün Türk ve Anadolu tarihinin araştırılmasına verdiği önemden dolayı Hititler'in üslubu tercih edilmiştir. 40 cm yükseklikteki kaide üzerine oturtulmuş durumda olan aslanlar, kuvveti ve sükûneti simgelemektedir.³³

³³ Eser, Heykeltıraş Hüseyin Özkan'a aittir.

Türk Kadınları, Türk Erkekleri, Aslanlı Yol

Hürriyet Konulu Kabartma:

Kulenin iç yüzeyinde yer alan kabartmada bir at ve elinde kâğıt tutan melek figürü yer almaktadır. At hürriyeti, meleğin elindeki kâğıt “Hürriyet Beyannamesi”ni, melek bağımsızlığın kutsal yönünü sembolize etmektedir.

Mehmetçik Konulu Kabartma:

Bu kulenin dış yüzeyindeki kabartmada, cepheye gitmekte olan Mehmetçiğin evinden ayrılışı ifade edilmiştir. Bu kompozisyonda elini asker oğlunun omuzuna atmış şekilde onu vatanın kurtuluşu için savaşmaya büyük hüznün fakat aynı zamanda gururla gönderen anne tasvir edilmiştir. ³⁴

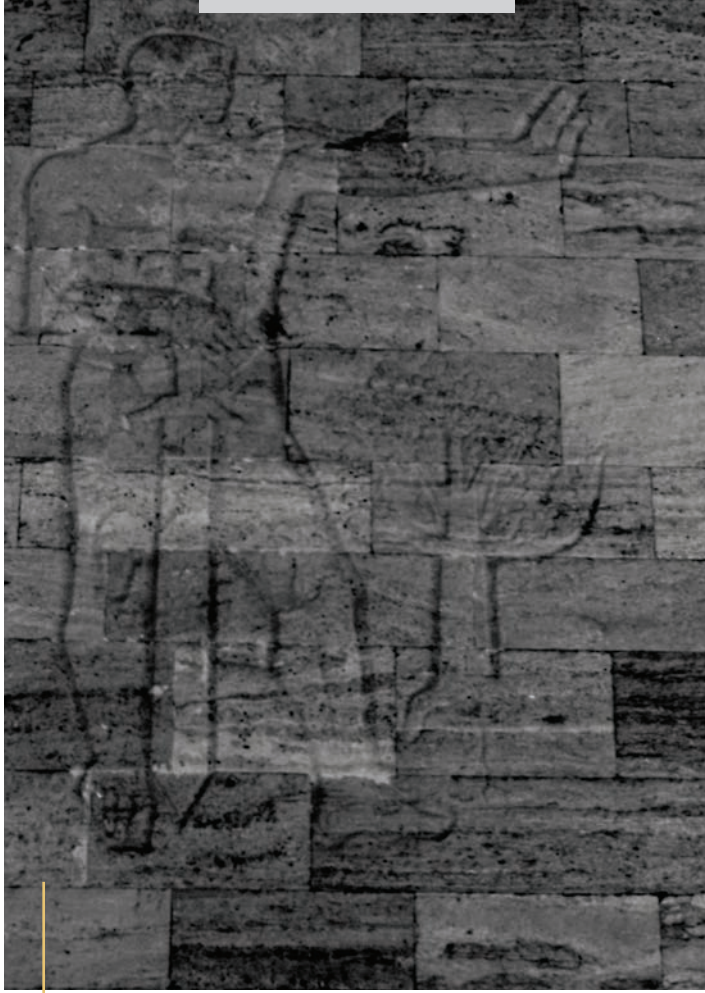
³⁴ Eser, Heykeltıraş Zühtü Müridoğlu'na aittir.

İstiklal Konulu Kabartma:

Kulenin iç yüzünde yer alan kabartmada, ayakta duran ve elinde kılıç tutan bir gençle, bir kaya üzerine konmuş olan kartal figürü görülmektedir. Kartal, mitolojilerde ve türkülerde gücün, istiklalin temsilcisi olarak değerlendirilmiştir. Kılıç tutan genç, istiklali savunan Türk milletini temsil etmektedir.³⁵

³⁵ Eser, Heykeltıraş Zühtü Müridoğlu'na aittir.

Müdafaa-i Hukuk Konulu Kabartma:

Aynı isimle adlandırılmış kule duvarının dış yüzeyinde yer alan kabartmalarda Kurtuluş Savaşı'mızda, ulusal birliğimizin temeli olan Müdafaa-i Hukuk dile getirilmektedir. Çıplak adam kurtuluş amacıyla birleşmiş olan milletimizi, ulu ağaç yurdumuzu temsil etmektedir. Çıplak figür bir eli ile kılıç tutmakta, öteki elini ileri uzatmış, sınırlarımızı geçen düşmana "dur!.." demektedir.³⁶

³⁶ Eser, Heykeltıraş Nusret Suman'a aittir.

23 Nisan Konulu Kabartma:

Kulenin iç yüzünde 23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışını temsil eden bir kabartma vardır. Kabartmada, elinde bir anahtar ile bir kâğıt tutan kadın figürü görülmektedir. Anahtar, millî Meclisimizin açılışını simgelemektedir.³⁷

³⁷ Eser, Heykeltıraş Hakkı Atamulu'na aittir.

Hitabet Kürsüsündeki Süsleme:

Şeref Holü'ne çıkan merdivenlerin orta bölümünde yer alan, mermerden yapılmış kürsünün ön yüzü dairesel motiflerle süslüdür. Motiflerin orta bölümüne Ulu Önder Atatürk'ün "Hakimiyet Kayıtsız Şartsız Milletindir" özlü sözü oyularak yazılmıştır.³⁸

³⁸ Eser, Heykeltıraş Kenan Yontuç' aittir.

Sakarya Meydan Savaşı Konulu Kabartma:

Kabartma kompozisyonunun sağında bir genç, iki at, bir kadın ve bir erkek görülmektedir. Bunlar Sakarya Savaşı'nın ilk dönemini ifade etmektedir. Düşman saldırıları karşısında evlerini, yurtlarını bırakan bu insanlar yurt savunması için yollara düşmüştür. Sağdaki delikanlı arkaya geldiği yöne dönmüş, sol elini yukarıya kaldırmış ve yumruğunu sıkarak, düşmanlara; "Bir gün döneceğiz ve sizden öcümüzü alacağız." demektedir.

Bu üçlü grubun önünde çamura batmış bir araba, çabalayan atlar, tekerleği döndürmeye çalışan bir erkek ve iki kadın görülür. Bunların yanında ortada ayakta duran bir yiğit ve bu yiğide kınından sıyrılmış bir kılıç sunan diz çökmüş bir kadın vardır.

Bu grup figürler, Sakarya Savaşı'na başlamadan önceki dönemi temsil etmektedir. Bunlar, düşman istilasına altında kalmış olan ve Türk ordusunu bekleyen yaşlı halkımızı temsil etmektedir. Üst tarafta, bu halkın üzerinden uçarak geçen ve Başkomutan Mustafa Kemal'e çelenk sunan bir zafer meleşti vardır.

Kabartma kompozisyonunun sonunda yere oturmuş bir kadın, onun önünde diz çökmüş bir genç ve en solda bir meşe ağacı görülmektedir. Oturan kadın vatan anayı, diz çöken genç Sakarya Savaşı'nı kazanan Türk ordusunu, meşe ağacı ise zaferi simgelemektedir. Vatan ana, Türk ordusuna zaferin sembolü olan meşe ağacını göstermektedir.³⁹

³⁹ Eser, Heykeltıraş İlhan Koman'a aittir.

ETNOGRAFYA MÜZESİ'NDEN ANITKABİR'E

Ulu Önder'in 15 yıl süre ile kaldığı Etnografya Müzesi'ndeki geçici kabri 4 Kasım 1953'te açıldı.

Geçici kabrin açılmasında; Meclis Başkanı Refik Koraltan, Başbakan Adnan Menderes, Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut, eski Meclis Başkanı Abdülhalik Renda, Cumhurbaşkanlığı Genel Kâtibi Nurullah Tolon, eski Genel Kâtip Kemal Gedeleş, Ankara Valisi Kemâl Aygün ve Belediye Başkanı Atıf Benderlioğlu hazır bulundular. Kabrin açılmasında, Erkek Teknik Sanat Okulu ve Yapı Enstitüsü öğretmen ve öğrencileri de görev aldılar. Kabrin açılmasına saat 09.05'te başlandı. Mezarı üstten ve yandan çevreleyen mermer levhalar birer birer çıkarıldı, kabrin üzerindeki 80 cm kalınlığında olan toprak tabaka alınarak, kâğıt torbalarda toplandı. Daha sonra bu topraklar Anıtkabir'e getirilerek ebedî istirahatgâhına kondu. Toprağın altındaki döşeme de kaldırılarak geçici kabri boydan boya kaplayan çelik kapaklar dışarı çıkarıldı. Bu kapaklar kaldırıldığında Atatürk'ün Türk bayrağına sarılmış tabutu ile karşılaşıldı. 500 kg ağırlığındaki tabut; sal tertibatı yapılmış olan vinçle yukarı çekilerek Etnografya Müzesi'ndeki katafalka kondu. Tabut ve lahit, Yüksek Mimar Hüsnü Tümer tarafından yapılmıştı. Tabut katafalka konduktan sonra, kabrin açılmasında hazır bulunan resmî heyet tarafından bir protokol hazırlanarak imzalandı. Daha sonra Kız Teknik Öğretmen Okulu öğrencilerinin hazırladığı Türk bayrağı katafalkın üzerine serildi.

Ulu Önder Atatürk'ün aziz naaşının önünde, 4 Kasım'dan 9 Kasım'a kadar yüksek öğretim öğrencileri, subaylar, sivil erkân ve generaller saygı nöbeti tuttular.⁴⁰

Törene katılacak olan resmî zevat, 10 Kasım 1953 günü saat 09.00'da Etnografya Müzesi önüne geldi. Saat 09.05'te müzenin önündeki boru ile "ti" işareti verildi. Bu işaretle birlikte Ankara tepelerinde top atışı başladı ve bu anda tüm törene katılanlar saygı duruşunda bulundu. Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı'ndan 12 er Büyük Atatürk'ün Türk bayrağına sarılı tabutunu omuzlar üzerine kaldırdılar ve Etnografya Müzesi önünde bekleyen top arabasına yerleştirdiler. 136 genç asteğmenin çektiği top arabası saat 09.20'de müze önünden hareket etti.

⁴⁰ Cumhuriyet Gazetesi; 5 Kasım 1953

Töreni icra için oluşturulan birlik; tören komutanı, karargâhı, Kara Harp Okulu Bandosı ve Sancağı, Harp Okulu Alayı flamaları, Hava Harp Okulundan bir bölük, toplu hâlde bayrakları taşıyan gençler ile bir izci alayından oluşmuştu. 12 general top arabasının iki tarafını çevreliyordu. Atatürk'ün İstiklal Madalyası, siyah bir yastık üzerinde bir amiral tarafından taşınıyordu. Bunun arkasından protokole dâhil zevat geliyordu. Bu arada Hava Kuvvetlerine bağlı uçaklar da havadan korteje katılıyordu.

Kortej, Opera binası önünden Bankalar Caddesi yolu ile Ulus Meydanı'na doğru ilerledi. Büyük Millet Meclisi önünden geçerek istasyon önüne geldi. Buradan Ulaştırma Bakanlığı demiryolu köprüsünü takiben saat 11.15'te Tandoğan Meydanı'na ulaşıldı. Kortej yol boyunca ilerlerken, Türk Hava Kurumunun uçakları Atatürk'ün bir portresini Ankara semalarında dalgalandırıyordu. Uçaklardan naaşın üzerine ufak paraşütlere bağlı çiçek demetleri atıldı.

Kortej 12.15'te Anıtkabir'e ulaştı. Aslanlı Yol'un başlangıcındaki alanda top arabasının yanaşacağı ve tabutun indirileceği merdivenler hazırlanmıştı. 12 er Ata'nın naaşını omuzlarına alarak Aslanlı Yol'da ilerlemeye başladılar. Yine tabutun sağ ve solunda 12 general yürüyordu. Yolun iki tarafına sıralanmış kız ve erkek izciler ellerindeki çiçekleri tabutun geçeceği yola serpiyorlardı.

Ata'nın naaşı Şeref Holü'ne çıkan merdivenlerin başına geldiğinde, merdivenlerin iki yanında üçer sıra nöbet tutan izciler onu selamladılar. Tabut 12.50'de Şeref Holü'ne çıkan merdivenlerin ortasındaki Hitabet Kürsüsü'nün arkasında hazırlanmış olan koyu vişne renkli katafalk üzerine kondu.

Saat 12.55'te Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, katafalkın arkasından Türk milletine hitaben bir konuşma yaparak; "Atatürk, şimdi seni kurtardığın vatanın her köşesinden gelen topraklara gömüyoruz. Fakat hakiki yerin Türk milletinin minnet dolu sinesidir. Nur içinde yat." sözleri ile konuşmasını tamamladı.

Resmî törenin sona ermesini müteakip Anıtkabir halkın ziyaretine açıldı, aynı gece projektörlerle aydınlatıldı. 10 Kasım 1953 günü Ulu Önder'i tam 70.000 kişi ziyaret etti.⁴¹

⁴¹ *Vatan Gazetesi*, 11 Kasım 1953

Tarih 4 Kasım 1953:

Atatürk'ün 15 yıl süre ile kaldığı Etnografya Müzesi'ndeki geçici kabrinin açılışında hazır bulunmak üzere TBMM Başkanı Refik Koraltan, Başbakan Adnan Menderes, Türkiye Büyük Millet Meclisi eski başkanlarından Abdülhalik Renda, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nuri Yamut, Cumhurbaşkanlığı Genel Kâtibi Nurullah Tolon, eski Genel Kâtip Kemal Gedeleş, Ankara Valisi Kemal Aygün ve Belediye Başkanı Atıf Benderlioğlu ile Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktan'ın Etnografya Müzesi'ne gelişleri.

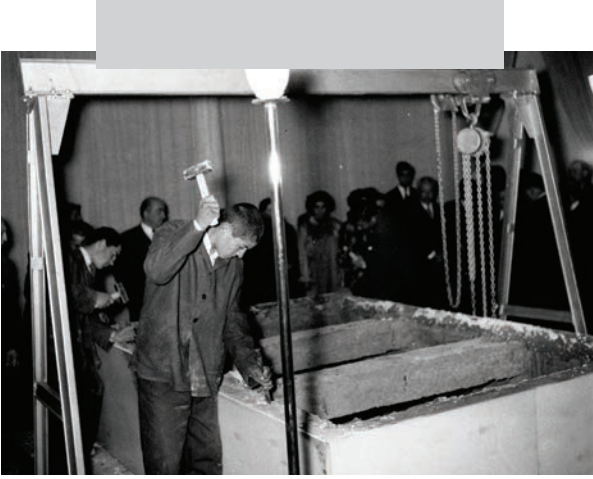

Geçici kabrin açılışında hazır bulunan zevat, kabrin açılışından önce lahit önünde saygı duruşunda bulundu.

Kabrin açılmasında, Erkek Teknik Sanat Okulu ve Yapı Enstitüsü öğretmen ve öğrencileri de görev aldılar. Kabrin açılmasına saat 09.09'da başlandı. Mezarı üstten ve yandan çevreleyen mermer levhalar birer birer itina ile çıkarıldı. Kabrin üzerindeki 80 cm kalınlığındaki toprak tabaka alınarak, kâğıt torbalarda toplandı. Daha sonra bu topraklar Anıtkabir'e getirilerek ebedî istirahatgâhına kondu. Toprağın altındaki döşeme de kaldırılarak geçici kabri boydan boya kaplayan çelik tabakalar dışarı çıkartıldı. Kapaklar kaldırıldığında Atatürk'ün Türk bayrağına sarılmış tabutu ile karşılaşıldı. 500 kg ağırlığındaki tabut, sal tertibatı yapılmış olan vinçle yukarı çekildi.

Geçici kabrin açılışında hazır bulunan resmî zevat, Aziz Atatürk'e ait tabutun çıkarılışını büyük bir huşu içinde takip ederlerken

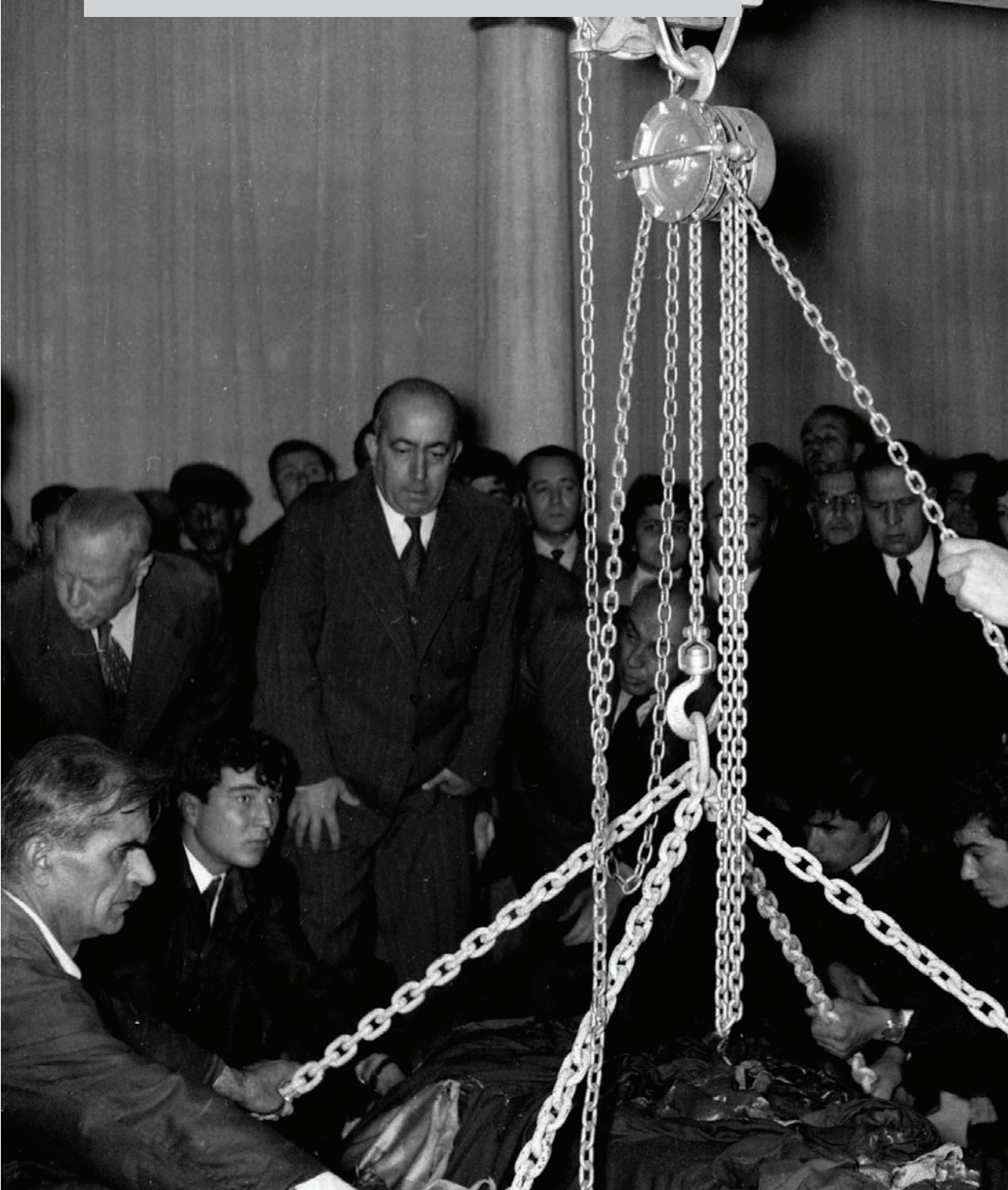

Başbakan Adnan Menderes, açılan galeriyi büyük bir huşu ve saygıyla seyrederken hisleri yüzünden okunmakta idi. Sol yanında Ankara Valisi Kemal Aygün.

Makbule Atadan, Atıf Benderlioğlu, Kemal Aygün,
Adnan Menderes

Atatürk'ün kız Kardeşi Makbule Atadan,
Etnografya Müzesi'ndeki geçici kabrin
açılışını beklerken

Tabut katafalka konduktan sonra kabrin açılmasında hazır bulunan Başbakan Adnan Menderes, hazırlanmış olan protokolü imzalarken

Kabrin açılmasında hazır bulunan Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan mezarın açılması dolayısı ile hazırlanmış olan protokolü imzalarken

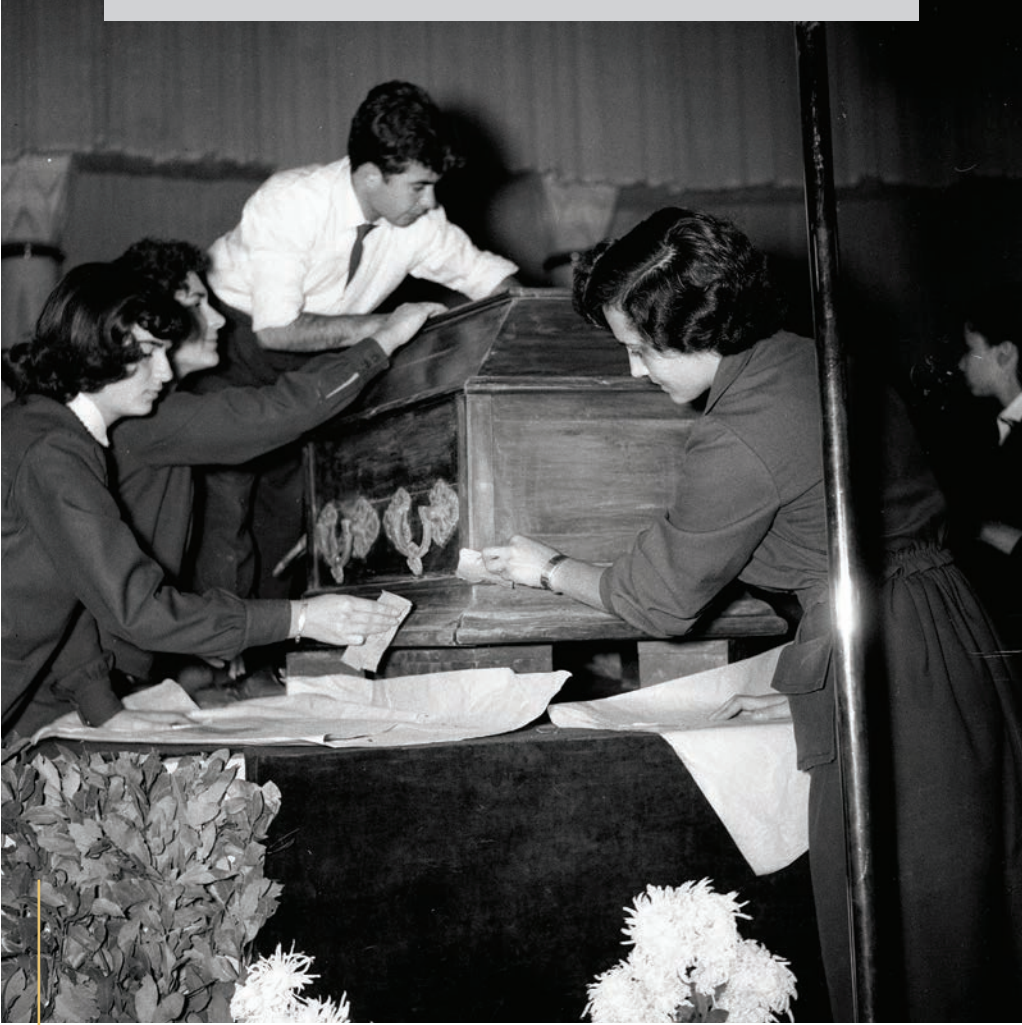
Mezarın açılışında hazır bulunan eski Cumhurbaşkanı Vekili ve eski Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Abdülhalik Renda hazırlanan protokolü imzalarken

Mezarın açılışında hazır bulunan Atatürk'ün kız kardeşi Makbule Atadan, ağabeyinin tabutunu huşu ile seyredip onun yüzünü bir kere daha görme arzusu içinde

Makbule Atadan, Adnan Menderes

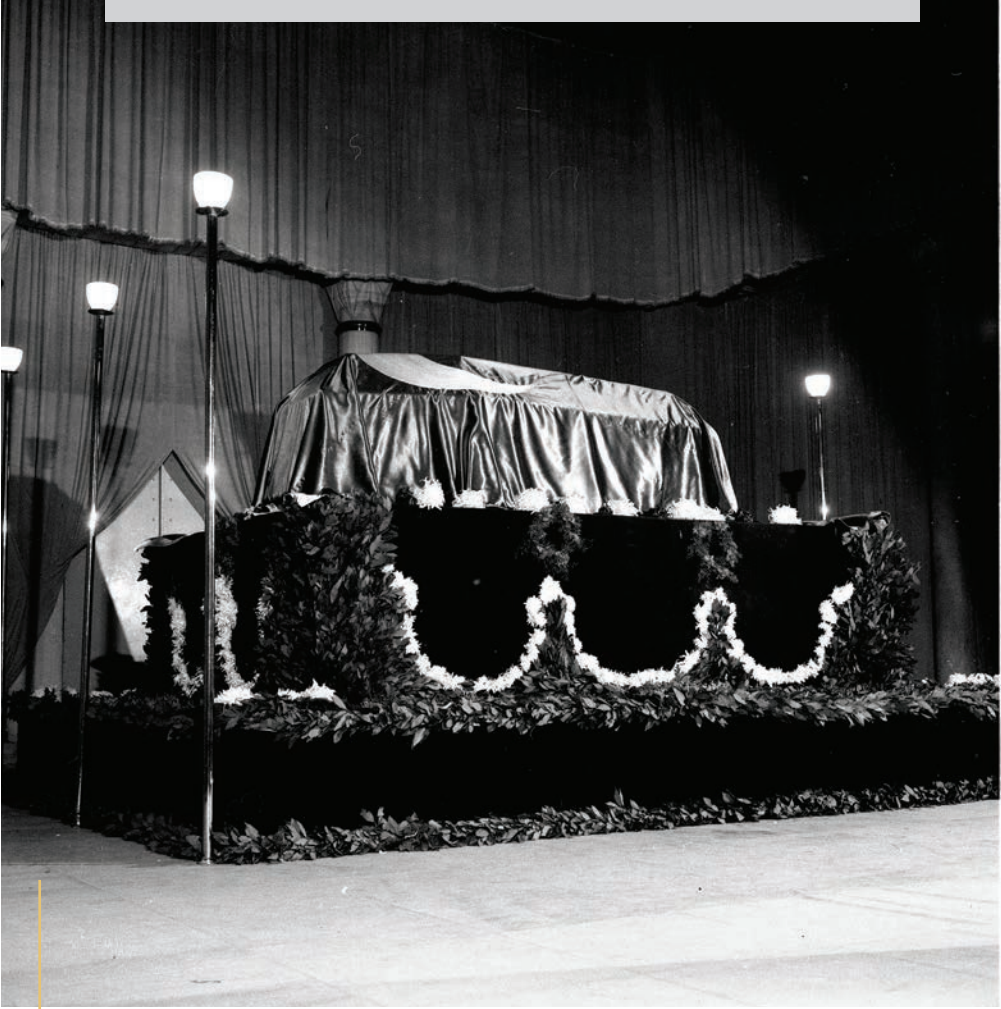

Etnografya Müzesi'ndeki geçici kabir açılıp Atatürk'ün tabutu katafalka konulduktan sonra Kız Teknik Öğretmen Okulu öğretmen ve öğrencileri hazırlamış oldukları Türk bayrağını katafalkın üzerine büyük bir itina ile serdiler.

Atatürk'ün naaşı katafalkta

Atatürk'ün naaşı katafalkta

Tarih 10 Kasım 1953 saat: 09.00. Atatürk'ün aziz naaşını Etnografya Müzesi'nden alıp ebedî istirahatgâhı Anıtkabir'e nakledecek olan tören kıtası ve resmî zevat müze önünde

Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve hükûmet erkânının Etnografya Müzesi'ndeki lahit önünde son saygı duruşu

İsmet İnönü, Etnografya Müzesi'nde nakil hazırlıklarını sütunun arkasından değişik duygular içerisinde takip ederken

Atatürk'ün Türk bayrağına sarılı tabutu Etnografya Müzesi'ndeki lahitten Muhafız Alayı'ndan 12 er tarafından omuzlar üzerine alınıyor.

Atatürk'ün omuzlar üzerinde taşınan tabutu önünde İsmet İnönü, Adnan Menderes, Hilmi Uran, Emin Kalafat, Fuad Köprülü saygı içindeler

Makbule Atadan, İsmet İnönü

Atatürk'ün tabutu Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı'na mensup 12 erin omuzları üzerinde Etnografya Müzesi'nin merdivenlerinde

Müzeden çıkarken

Müzeden çıkarken

Makbule Atadan, Refik Koraltan, Celâl Bayar ve Adnan Menderes nakil töreninde

Makbule Atadan, Celâl Bayar ve Adnan Menderes
nakil töreninde

Etnografya Müzesi
önünde

Etnografya Müzesi önünde

Etnografya Müzesi önünden saat tam 09.05'te hareket eden merasim alayında, Atatürk'ün tabutunu taşıyan top arabasını 136 genç asteğmen çekti.

Ulus'ta

Ulus'ta İkinci
Meclis önünde

Makbule Atadan

Celâl Bayar

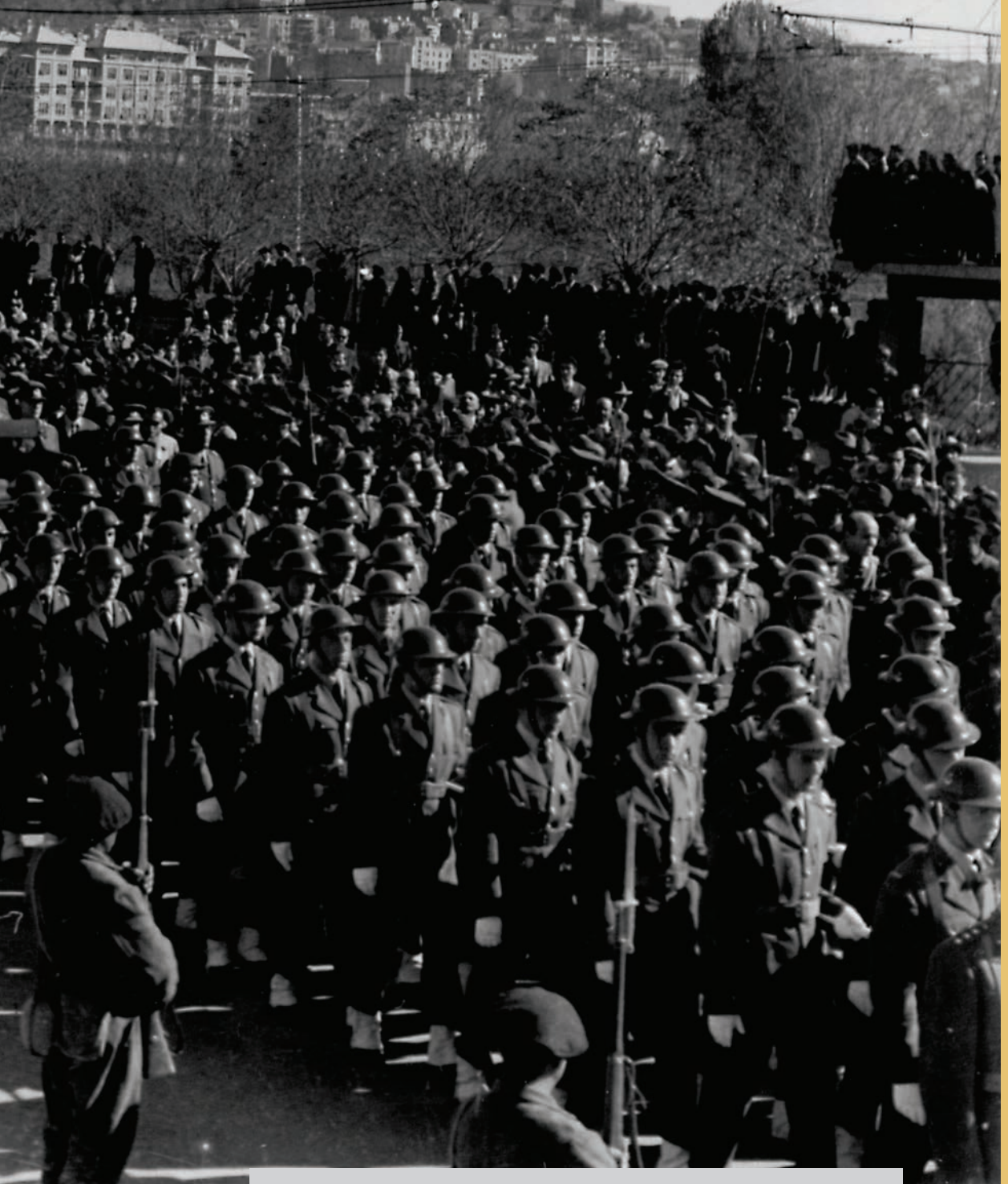

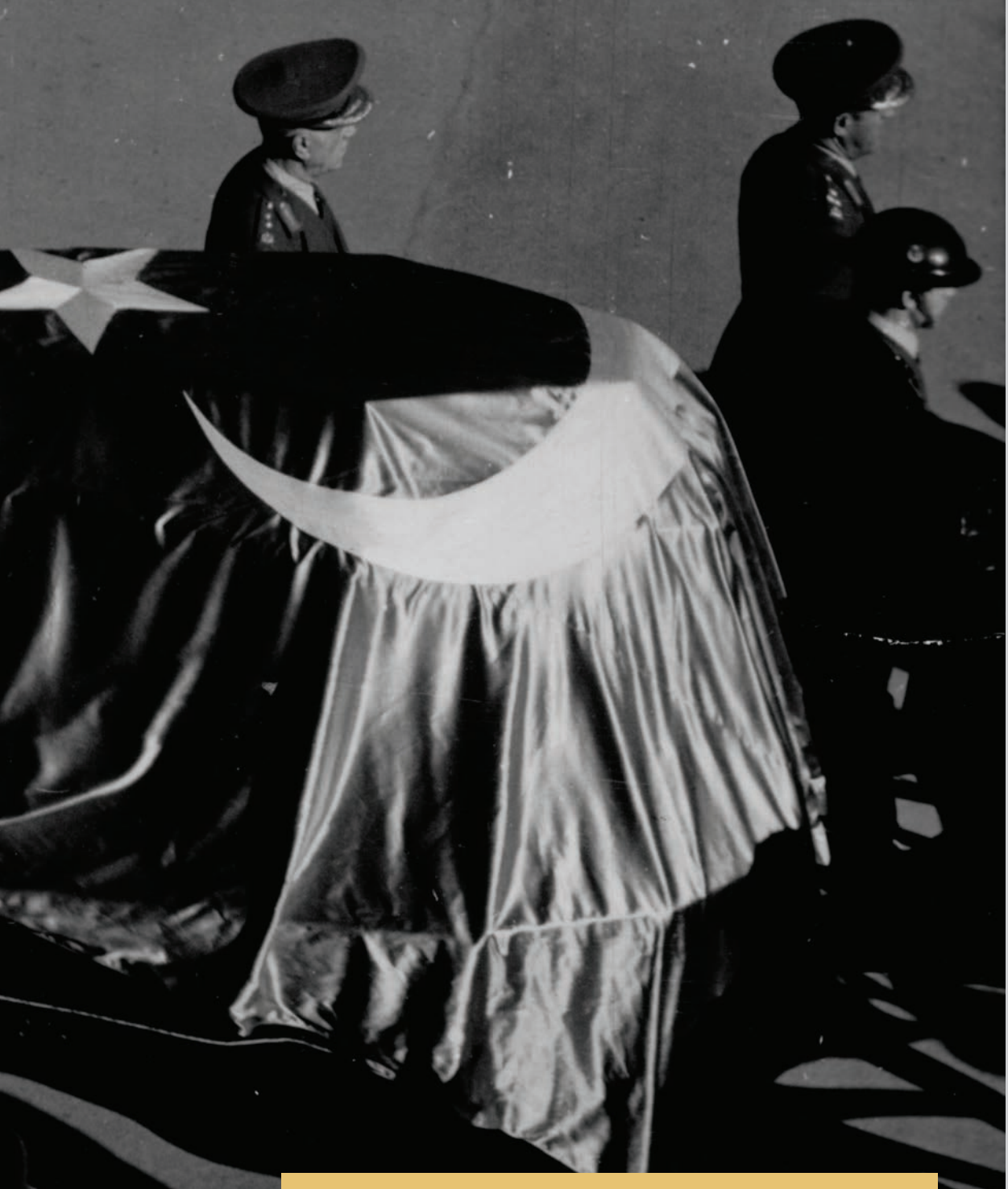

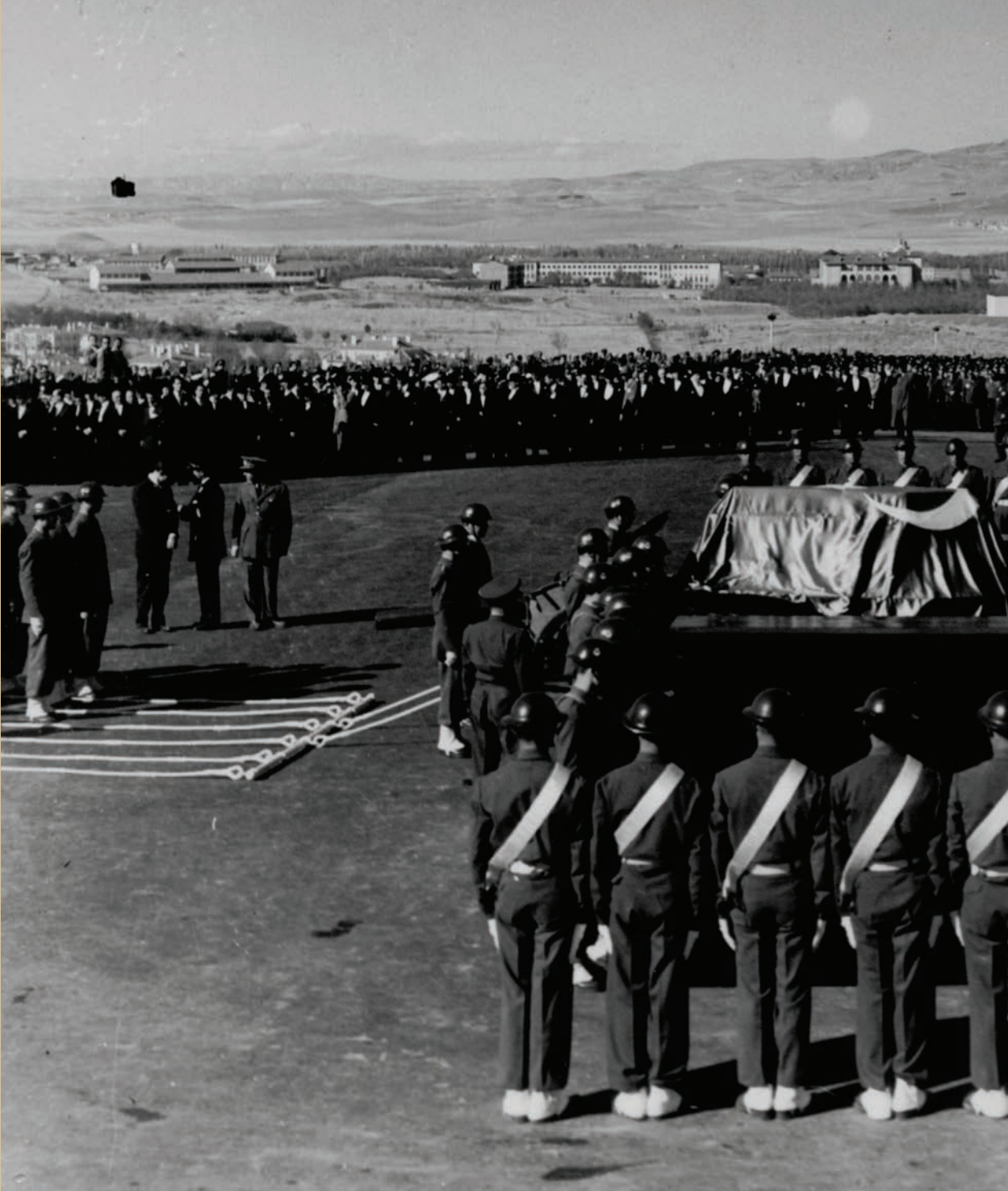

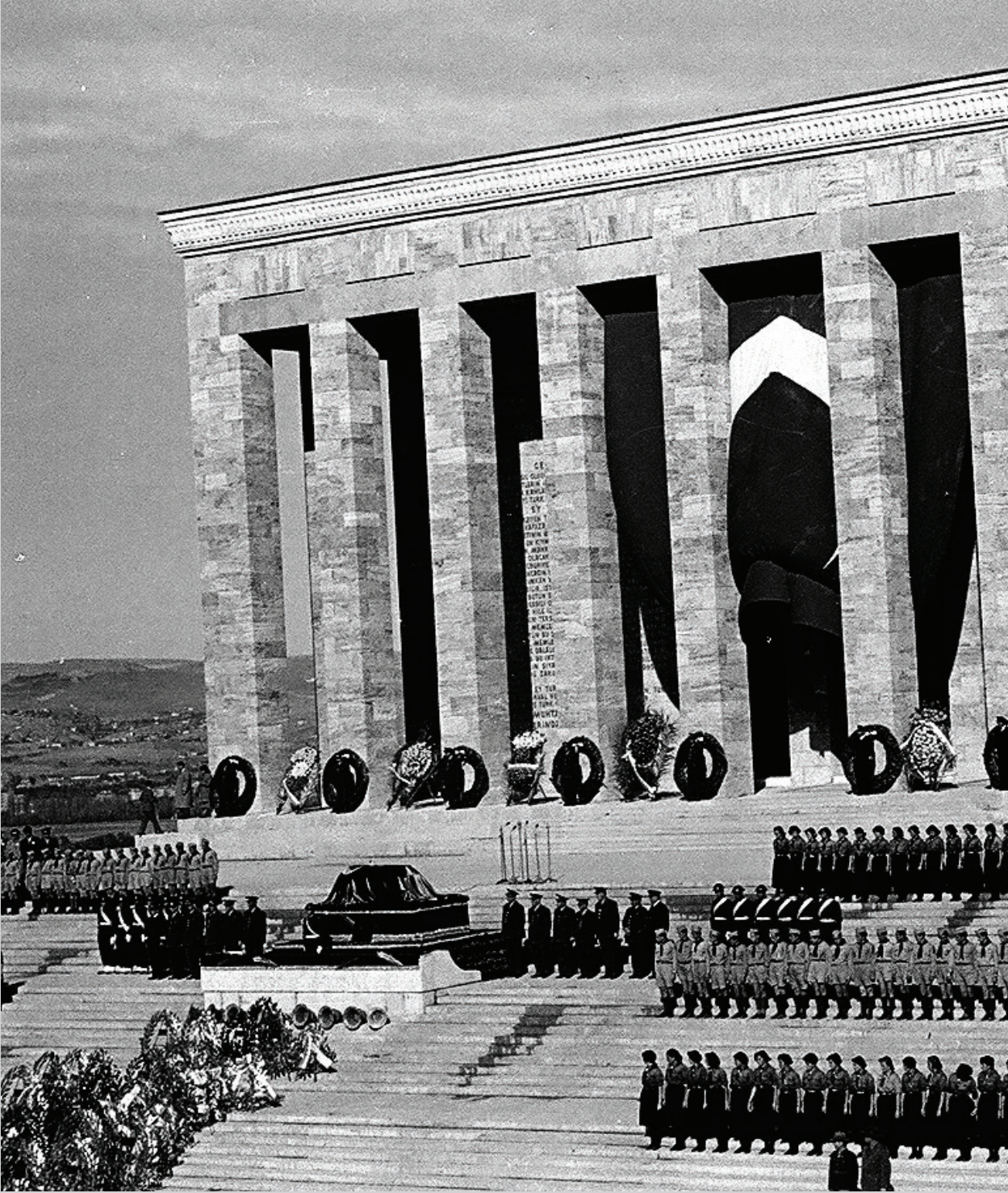

Saat 12.55'te
Cumhurbaşkanı
Celâl Bayar,
katafalkın
arkasından Türk
milletine hitaben bir
konuşma yaparken:
“Atatürk, şimdi seni,
kurtardığın vatanın
her köşesinden
gelen topraklara
gömüyoruz. Fakat
hakiki yerin Türk
milletinin minnet
dolu sinesidir.
Nur içinde yat.”

ATATÜRK'ÜN AZİZ NAAŞI EBEDÎ İSTİRAHATGÂHINDA

Tabut, onun her zaman itimadına mazhar olmuş Mehmetçiklerin omuzlarında lahdin tam altında bulunan defin mahalline getirildi. Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ve diğer zevat mezarın etrafında yer almışlardı. Sanduka açılarak tam saat 13.30'da aziz naaş, Mehmetçiklerin elleriyle ebedî istirahatgâhına indirildi. Mezar etrafında Ankara toprağı ve yurdun dört bir köşesinden getirilmiş olan topraklar bulunuyordu.

Mezara ilk toprağı Cumhurbaşkanı attı, diğer zevat onu izledi. Defin işlemi tamamlandıktan sonra, Şeref Holü'nde lahdin önünde saygı duruşunda bulunuldu. Bu arada, Etnografya Müzesi'nde geçici kabrin açılışında hazır bulunan heyet tarafından defin tutanağı hazırlanarak imzalandı.

Atatürk'ün aziz naaşının Etnografya Müzesi'ndeki geçici kabrinden alınıp, Anıtkabir'deki ebedî istirahatgâhına tevdi törenini Yeni İstanbul gazetesi sahibi Habip Edip Törehan'ın tavassutu ile renkli filme alan İtalyanların şerefine Çankaya Köşkü'nde bir ziyafet verilmiş ve bu ziyafet sonrasında, Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ve hükûmet erkânına çekilen film gösterilmiştir.

Çankaya Köşkü

Çankaya Köşkü

9 Kasım 1953, Muammer Taylak, Etnografya Müzesi'ndeki geçici kabrin önünde saygı duruşunda

MUAMMER TAYLAK (ÖZ GEÇMİŞ)

1927 yılında Ankara'da doğmuştur.

Ankara Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra avukatlık stajını tamamlayarak 1952 yılında Ankara Barosuna kaydolmuş ise de 1946 yılından beri çalışmakta olduğu basın mesleğini tercih ederek yine o sahada faaliyetine devam etmiştir. Sırası ile Ulus, Yeni İstanbul, Akşam, Son Posta, Tercüman, Milliyet, Demokrat İzmir, Türkiye Spor, Yeni Gün, Hergün, Ortadoğu, Yeni Ufuk gibi gazetelerde foto muhabirliği, muhabirlik, Ankara temsilciliği, koordinatörlük ve köşe yazarlığı görevlerini yapmıştır. Çeşitli makaleleri ve araştırma yazıları da bulunan M. Taylak'ın basılmış birçok eseri mevcuttur. Basın Şeref kartı hamili olan M. Taylak, 1964 yılında "Yankı" dergisini çıkarmıştır.

Bir süre Türk Standartları Enstitüsü Genel Sekreterliği, 1987-1993 yılları arasında ise Sanayi Bakanlığı Müşavirliği görevlerinde bulunmuştur. Evli ve iki erkek çocuk babası olan Taylak, MHP Basın Müşavirliği görevindeyken 1999 yılında vefat etmiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Lord Kinross. *Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, İstanbul: Sander Yayınevi, 1978.

Akgün, Nejat. *Burası Ankara*, Ankara: Ankara Kulübü Derneği Yayınları No: 3, 1996.

İnan, Afet. *Atatürk'ten Hatıralar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1950.

Gülekli, Nurettin Can. *Anıtkabir Rehberi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.

Kılıç Ali. *Atatürk'ün Son Günleri*, İstanbul: Sel Yayınları, 1955.

Gazeteler

Ulus Gazetesi, 8 Aralık 1938

Ulus Gazetesi, 16 Aralık 1938

Ulus Gazetesi, 6 Ocak 1939

Ulus Gazetesi, 18 Ocak 1939

Ulus Gazetesi, 18 Ocak 1939

Ulus Gazetesi, 19 Şubat 1941

Ulus Gazetesi, 26 Ekim 1941

Ulus Gazetesi, 12 Mart 1942

Ulus Gazetesi, 13 Mart 1942

Ulus Gazetesi, 14 Mart 1942

Ulus Gazetesi, 22 Mart 1942

Cumhuriyet Gazetesi, 24 Mayıs 1939

Cumhuriyet Gazetesi, 27 Temmuz 1939

Cumhuriyet Gazetesi, 27 Mart 1940

Cumhuriyet Gazetesi, 21 Mart 1942

Cumhuriyet Gazetesi, 24 Mart 1942

Cumhuriyet Gazetesi, 25 Mart 1942

Cumhuriyet Gazetesi, 10 Haziran 1942

Cumhuriyet Gazetesi, 11 Ekim 1944

Cumhuriyet Gazetesi, 5 Kasım 1953

Vatan Gazetesi, 11 Kasım 1953

Elektronik Kaynaklar

"Google Gizlilik Politikası" Son Güncelleme. 23 Eylül 2021

https://www.anitkabir.tsk.tr/02_insaasi/emegi_gecen_sanatcilar.html

TBMM BASIMEVİ 2021